

КАЛЕНДАР

знаменних і
пам'ятних дат
ХМЕЛЬНИЧЧИНИ

2008

ГРВЕНЬ		
12	19	26
13	20	27
14	21	28
15	22	29
16	23	30
17	24	31
18	25	

Управління культури, туризму і курортів
Хмельницької облдержадміністрації

Хмельницька обласна
універсальна наукова бібліотека ім. М. Островського

Календар

знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік

Хмельницький
2007

Календар знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини на 2008 рік / Упр. культури, туризму і курортів Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ ім. М. Островського. – Хмельницький, 2006. – 104 с.

Видання публікується обласною універсальною науковою бібліотекою щорічно. До деяких дат (позначені астериском) додаються інформаційні довідки (частина з них – авторські статті, які подаються в авторській редакції) та вибіркові списки тематичної літератури з фонду бібліотеки.

Адресується широкому загалу, зокрема, працівникам культури, освіти.

Укладачі: Мельник В.О.,
Яворська О.Д.

Відповідальна за випуск: Синиця Н.М.

Знаменні і пам'ятні дати

Не забувається ніщо.
Той слід у пам'яті глибокий.
І знову дні нові, як шовк,
З рук вислизають рік за роком.

К. Коваль

Січень

- 1** 85 років з дня народження Миколи Максимовича Захарчука (1923–1944) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Влашанівка Ізяславського району.
- 2*** **85 років з дня народження Ольги Олександрівни Стрілець (1923–1974)** – поетеси, кандидата філологічних наук. Працювала у Кам'янець-Подільському педагогічному інституті;
- 60 років з дня народження Миколи Івановича Мазура (1948 р.н.) – художника-монументаліста, живописця, графіка, члена Національної спілки художників України, заслуженого художника України, лауреата республіканської премії імені М. Островського, обласних імені Т.Г. Шевченка та імені В. Розвадовського. Мешкає і працює у Хмельницькому.
- 3*** **95 років з дня народження Натана Самійловича Рибак (1913–1978)** – українського письменника, лауреата Державної премії СРСР (1950). У 20-х роках мешкав у Шепетівці;
- 15 років з часу заснування Хмельницької міської літературної спілки “Поділля”.
- 5** 85 років з дня народження Дмитра Семеновича Чайковського (1923 р.н.) – заслуженого артиста України. У 1954–1968 рр. працював головним режисером Хмельницького обласного музично-драматичного театру ім. Г.І. Петровського;
- 65 років з дня народження Мар'яна Івановича Красуцького (1943 р.н.) – письменника, заслуженого журналіста України, члена Національної

спілки письменників України, лауреата республіканських премій імені Я. Галана та імені Ю. Яновського, Всеукраїнської премії Національної спілки журналістів України “Золоте перо” (2001), обласної імені М. Годованця, редактора газети “Край Кам’янецький”. Народився у с. Воскодавинці Красилівського району.

6 110 років з дня народження Володимира Миколайовича Сосюри (1898–1965) – українського поета. У період громадянської війни пройшов бойовими шляхами по Подільській землі. Зупинявся у Проскурові. Цей період описано у романі “Третя рота”.

9 100 років з дня смерті Аврома Гольдфадена (1840–1908) – єврейського поета і драматурга, композитора, режисера і актора. Народився у Старокостянтинові;

60 років з дня народження Івана Івановича Зорі (1948 р.н.) – поета, члена Хмельницької міської літературної спілки “Поділля”.

11 60 років з дня народження Володимира Миколайовича Голунського (1948 р.н.) – мистецтвознавця, члена Національної спілки художників України, автора понад 100 публікацій з питань образотворчого мистецтва, організатора численних виставок, зокрема, традиційних обласних писанкарства, образотворчого мистецтва “Весна Поділля” і т.д. Мешкає у Хмельницькому.

13 55 років з дня народження Володимира Павловича Смотрителя (1953 р.н.) – лауреата Всеукраїнських конкурсів, володаря гран-прі Всеукраїнського фестивалю “Оберіг – 92”, заслуженого працівника культури України, директора і актора Хмельницького монотеатру “Кут”.

- 18** 65 років з дня смерті В'ячеслава Костьовича Розвадовського (1875–1943) – відомого українського художника і педагога, організатора перших народних пересувних виставок від Петербурзької Академії мистецтв, засновника Кам'янець-Подільської художньої школи з інтернатом для селянських дітей (1905). Мешкав у Кам'янці-Подільському (1904–1908). На вшанування його пам'яті засновано обласну іменну премію.
- 20** 90 років з дня народження Олександра Кіндратовича Коробчука (1918–1944) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Ружа Чемеровецького району;
- 80 років з дня народження Анатолія Феодосійовича Сурового (1938 р.н.) – українського історика, краєзнавця Поділля, кандидата історичних наук, доцента Кам'янець-Подільського педагогічного університету.
- 27** 55 років з дня народження Петра Івановича Маліша (1953 р.н.) – члена Національної спілки журналістів України, письменника. Мешкає у Хмельницькому.
- 28** 90 років з дня народження Івана Вікторовича Іваха (1918–1989) – доцента, кандидата фізико-математичних наук, ректора Кам'янець-Подільського педагогічного інституту (1967–1977). Народився у с. Балакири Городоцького району;
- 60 років з дня народження Миколи Леонтійовича Мельничука (1948 р.н.) – художника декоративно-прикладного мистецтва, члена Національної спілки художників України, автора робіт, які прикрашають установи міста та області. Мешкає у Хмельницькому.

29 150 років з дня народження Антона Федоровича Васютинського (1858–1935) – українського і російського художника-медалєра, академіка Петербургської Академії мистецтв. Народився у Кам'янці-Подільському.

30 90 років з дня народження Петра Григоровича Богача (1918–1981) – українського фізіолога і біофізика. Народився у с. Соколівка Ярмолинського району.

січень 590 років з часу першої згадки про смт Гриців Шепетівського району (1418).

170 років з часу виходу першого номера тижневика “Подольские губернские ведомости” (1838; існував до 1918).

135 років з часу відкриття станції Шепетівка Південно-Західної залізниці (1873).

Лютий

4 95 років з дня народження Федора Сергійовича Замбриборща (1913–1998) – видатного вченого-гідробіолога, доктора біологічних наук, професора, завідувача кафедри, декана Одеського державного університету ім. І. Мечнікова. Народився у Старій Ушиці Кам'янець-Подільського району.

9 160 років з дня народження Петра Хмельовського (1848–1904) – польського критика та історика літератури. Народився у с. Завадинці Городоцького району;

125 років з дня народження Григорія Нашого (спр. пр. Григорій Нечипір Якович; 1883–1953) –

політичного і громадського діяча. У роки визвольних змагань мешкав у Кам'янці-Подільському. Брав активну участь у діяльності подільської "Просвіти" (1918–1920).

- 10 90 років з часу виходу першого номера газети "Подільські вісті".
- 12 85 років з дня народження Костянтина Івановича Терещука (1923–1986) – історика-краєзнавця. Народився у с. Губин Старокостянтинівського району;
- 75 років з дня народження Павла Артемовича Фараонова (1933–1993) – громадського діяча, ентузіаста і організатора клубної та бібліотечної роботи, пропагандиста пам'яток історії та культури Хмельниччини, на вшанування пам'яті якого заснована обласна іменна премія. Народився у с. Лисківці Кам'янець-Подільського району.
- 14 95 років з дня народження Олександра Петровича Курка (1913 р.н.) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Западинці Красилівського району.
- 16 75 років з дня народження Якіма Даниловича Левича (1933 р.н.) – живописця. Народився у Кам'янці-Подільському.
- 23 400 років з часу смерті Костянтина-Василя Острозького (1527–1608) – діяча українського державотворення, нащадка давньоруського роду, воєводи Київського і Волинського, провідника європейської Реформації, засновника Старокостянтинова.
- 24 80 років з дня народження Галини Іванівни Петровської (1928 р.н.) – перекладачки. Працювала

редактором видавництва “Дніпро”. Народилася у с. Варварівка Дунаєвецького району.

лютий 580 років з часу першої згадки про с. Княгинин Кам’янець-Подільського району (1428).

500 років з часу першої історичної згадки про с. Білогородка Ізяславського району (1508).

50 років тому (1958) область була відмічена найвищим орденом СРСР – орденом Леніна, за досягнуті успіхи по збільшенню виробництва і заготівлі сільськогосподарської продукції.

Березень

1 70 років з дня народження Миколи Григоровича Кукурудзяка (1938–1999) – українського історика, доктора історичних наук, професора Кам’янець-Подільського педагогічного інституту. Народився у с. Острівчани Кам’янець-Подільського району.

4 125 років з дня народження Павла Олександровича Богацького (1883–1962) – письменника, літературознавця, політичного діяча, одного із засновників і дійсного члена Наукового товариства імені Т.Г. Шевченка (НТШ) в Австралії (1953). Народився у с. Купин Городоцького району.

7 85 років тому (1923) у зв’язку з ліквідацією повітів був сформований Проскурівський округ, до складу якого увійшли колишні Проскурівський і Летичівський повіти. Центром округу став Проскурів. Замість ліквідованих волостей утворено 16 районів;

85 років з часу створення Кам’янець-Подільського, Красилівського, Полонського, Волочиського районів.

- 8 60 років з дня народження Віктора Юхимовича Гаврилюка (1948 р.н.) – талановитого співака, соліста Державного ансамблю пісні і танцю “Козаки Поділля” Хмельницької обласної філармонії, лауреата обласної премії імені Т.Г. Шевченка.
- 10 85 років з дня народження Станіслава Івановича Кострова (1923 р.н.) – Героя Радянського Союзу. Народився у Шепетівці.
- 13 70 років з дня народження Володимира Антоновича Новака (1938 р.н.) – художника в галузі станкового живопису та графіки. Народився у Проскуріві.
- 21 135 років з дня народження Якова Григоровича Гандзюка (1873–1918) – військового діяча, командувача 104-ї дивізії 34-го армійського корпусу П. Скоропадського, яку українізував 1917 р. Народився у с. Лозове Деражнянського району.
- 23 140 років з дня народження Костянтина Харитоновича Вроблевського (справжнє ім'я – Йосип-Валентин Каєтанович; 1868–1939) – живописця, автора яскравих пейзажів, зокрема карпатських. Народився у Летичеві;
- 80 років тому замок-фортецю у Кам'янці-Подільському постановою Ради народних комісарів УРСР було оголошено державним історико-культурним заповідником;
- 65 років з часу трагічної загибелі у с. Пересоловичі (Польща) Якова Васильовича Гальчевського (1894–1943) – активного учасника визвольних змагань 20-х років, командира армії УНР, командира усіх повстанських збройних сил Правобережної України (1920–1925). Учителював у с. Сахни Летичівського району, звідси розпочав визвольну боротьбу.

29 110 років з дня народження Іллі Володимировича Дубинського (1898–1989) – українського письменника, життя і творчість якого пов’язані з Поділлям. Поділля присвятив твори “Контрудар”, “Корпус Червоного козацтва”, “Золота липа” та інші. У 1937 році був репресований, 1955 року – реабілітований;

березень 470 років з часу першої документальної згадки про села Попівці Летичівського району та Пилявку Старосинявського району (1538).

440 років з часу першої документальної згадки про с. Глядки Волочиського району (1568).

150 років з дня народження Никандра Васильовича Молчановського (1858–1906) – українського історика, поділлєзнавця, автора “Очерка известий о Подольской земле до 1434 г.” – однієї з найповніших робіт про край. Уродженець Поділля.

Квітень

5 85 років з часу створення Чемеровецького району;

85 років з дня народження Полікарпа Івановича Свідера (1923 р.н.) – доктора філологічних наук, професора Кам’янець-Подільського державного університету, заслуженого працівника освіти України.

6 100 років з дня народження Мойсея Ізраїльовича Франкфурта (1908 р.н.) – доктора медичних наук, професора. Народився у Сатанові Городоцького району.

7 85 років з дня народження Сергія Прокоповича Пилявського (1923 р.н.) – прозаїка-гумориста. Мешкає у Хмельницькому.

- 11** 105 років з дня народження Олександра Івановича Кисельова (1903–1967) – українського літературознавця, письменника, перекладача, доктора філологічних наук. Народився у с. Сатанівка Городоцького району.
- 12** 80 років з дня народження Юрія Івановича Химича (1928 р.н.) – архітектора і художника. Народився у Кам’янці-Подільському.
- 20** 105 років з дня народження Георгія Даниловича Шкурупія (1903–1937) – поета, прозаїка. Дитячі та юнацькі роки провів на Поділлі. Працював секретарем редакції газети “Червона правда” (Кам’янець-Подільський), де і публікував свої вірші. Був незаконно репресований.
- 24** 75 років з дня народження Андрія Володимировича Василюшина (1933 р.н.) – українського державного діяча, генерала внутрішньої служби. До відставки був радником Міністерства внутрішніх справ України. Народився у с. Веснянка Старокостянтинівського району.
- квітень* 450 років з часу першої документальної згадки про с. Розсохувата Летичівського району (1558).
- 370 років з часу першої історичної згадки про с. Демшин Кам’янець-Подільського району (1638).

Травень

- 2*** 70 років з дня народження Олександри Семенівни Ванжули (1938 р.н.) – поетеси, члена Національної спілки письменників України, лауреата Міжнародної літературної премії імені Івана Кошелівця, обласних премій імені В. Булаєнка та імені Я. Гальчевського. Мешкає у Хмельницькому;

60 років з дня народження Миколи Опанасовича Балеми (1948 р.н.) – композитора, художнього керівника і диригента Державного ансамблю пісні і танцю “Козаки Поділля” Хмельницької обласної філармонії, народного артиста України. Народився у с. Жилці Ярмолинецького району.

- 3 135 років з часу смерті Степана Васильовича Руданського (1834–1873) – українського поета, етнографа, фольклориста. Навчався у Кам’янець-Подільській духовній семінарії (1849–1856), збирав подільський фольклор;

70 років з дня народження Миколи Наумовича Обезюка (1938 р.н.) – скульптора, заслуженого художника України. Народився у с. Білиженці Ізяславського району.

- 4 120 років з дня народження Миколи Олексійовича Грінченка (1888–1942) – українського музикознавця і фольклориста, заслуженого діяча мистецтв України. У 1920 році закінчив Кам’янець-Подільський український державний університет, викладав у Кам’янець-Подільському інституті народної освіти.

- 12 85 років з дня народження Мирослави Пилипівни Лещенко (1923 р.н.) – критика, перекладача. Працювала редактором видавництва “Дніпро”, головним редактором видавництва “Радянський письменник”. Народилася у с. Шмирки Волочиського району.

- 15 55 років з дня народження Анатолія Григоровича Філінюка (1953 р.н.) – українського вченого, відмінника освіти України, кандидата історичних наук, професора кафедри історії України Кам’янець-Подільського державного університету.

- 21** 90 років з дня народження Олександра Іларіоновича Бандури (1918 р.н.) – перекладача. Народився у с. Зверхівці Городоцького району.
- 23** 60 років з дня народження Марії Тимофіївни Бабенко (1948 р.н.) – поетеси, педагога, члена Національної спілки письменників України, відмінника народної освіти України. Мешкає у Хмельницькому.
- 30** 60 років з дня народження Петра Яковича Слободянюка (1948 р.н.) – кандидата історичних наук, директора Державного архіву у Хмельницькій області, академіка Української Технологічної Академії, голови обласних відділень Конгресу української інтелігенції та Фонду культури України, члена Національної спілки журналістів, Національної спілки театральних діячів, заслуженого працівника культури України.
- травень* 430 років з часу першої історичної згадки про с. Жердя Чемеровецького району (1578).

Червень

- 3** 80 років з дня народження Костянтина Петровича Степанкова (1928 – 2004) – українського актора театру і кіно, народного артиста СРСР. Народився у с. Печеськи Хмельницького району.
- 5** 90 років з дня народження Миколи Семеновича Борковського (1918–197?) – краєзнавця. Зібрав велику археологічну колекцію пам'яток трипільської культури на Поділлі, яка нині знаходиться у Кам'янець-Подільському історичному музеї-заповіднику. Народився у Кам'янці-Подільському.

- 8** 90 років з дня народження Володимира Дмитровича Булаєнка (1918–1944) – українського поета-воїна, члена Національної спілки письменників України (посмертно). Народився у с. Сорокодуби Красилівського району.
- 13** 95 років з дня народження Ігоря Івановича Собчука (1913 р.н.) – прозаїка, перекладача. Народився у с. Русанівці Летичівського району.
- 15** 175 років з дня народження Владислава Івановича Заремби (1833–1902) – українського і польського композитора, піаніста, педагога, автора відомої пісні “Дивлюсь я на небо”. Народився у Дунаївцях. На вшанування його пам’яті засновано обласну іменну премію;
- 90 років з дня народження Семена Борисовича Грузберга (1918–2000) – художника в галузі станкової, книжкової, газетно-журнальної графіки, плаката. Народився у Кам’янці-Подільському.
- 18** 90 років з дня народження Михайла Федоровича Дейгена (1918–1977) – відомого фізика-теоретика, члена-кореспондента АН УРСР. Саме при його активній участі у 1960 р. був організований Інститут напівпровідників АН УРСР. Народився у Проскурові.
- 20** 165 років з дня народження Федора Гнатовича Стравинського (1843–1902) – відомого російського співака. Часто бував на Поділлі (у с. Печеськи Хмельницького району).
- 30** 110 років з дня народження Федора Михайловича Михайлова (1898–1942) – Героя Радянського Союзу, лікаря-патріота, організатора і керівника Славутського міжрайонного антифашистського підпілля.

Липень

- 1*** 60 років з дня народження Людмили Михайлівни Задорожної (1948 р.н.) – літературознавця, прозаїка, перекладача, члена Національної спілки письменників України, доктора філологічних наук, професора Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка. Народилася у с. Лісогірка Городоцького району;
- 60 років з дня народження Петра Лаврентійовича Ящука (1948 р.н.) – поета, публіциста, члена Національної спілки письменників України, медика. Зібрав та уклав унікальні документальні матеріали про геноцид в Україні, зокрема на Поділлі (“Портрет темряви”, 1999). Мешкає у смт Понінка Поліського району.
- 5** 85 років з дня народження Петра Дмитровича Скрябіна (1923 р.н.) – живописця. Народився у Волочиську.
- 8** 85 років з часу смерті Кирила Титовича Стиранкевича (1851–1923) – письменника, священнослужителя, громадського діяча. Мешкав і працював у Кам’янці-Подільському.
- 9** 110 років з дня народження Григорія Васильовича Курковського (1898–1982) – українського музикознавця, педагога. Народився у Кам’янці-Подільському;
- 85 років з дня народження Петра Андрійовича Мазура (1923 р.н.) – скульптора, заслуженого художника України, члена Національної спілки художників України. Мешкає у Львові. Народився у с. Вишнопіль Старокостянтинівського району.

- 10** 90 років з дня народження Джеймса Олріджа (1918 р.н.) – видатного англійського письменника, який у березні 1944 р. як зарубіжний військовий кореспондент був очевидцем визволення Проскурова від німецько-фашистських окупантів. Свої враження про бої за місто передав у репортажі.
- 11** 85 років з дня народження Олексія Ларіоновича Смолінчука (1923 р.н.) – доктора історичних наук, професора, заслуженого працівника культури України. Народився у с. Новоселиця Старокостянтинівського району;
- 80 років з дня народження Олександра Дмитровича Степенка (1928 р.н.) – українського історика, краєзнавця Поділля, кандидата історичних наук, професора Кам'янець-Подільського педагогічного інституту.
- 12** 105 років з дня народження Павла Арсентійовича Лаврова (1903–1973) – українського історика, поділлєзнавця, доктора історичних наук. Народився у с. Радівці Деражнянського району.
- 12-20** 360 років тому селянсько-козацькі війська, очолювані М. Кривоносом, оволоділи Полонською, Меджибізькою фортецями, перемогли в бою під Старокостянтиновом.
- 14** 75 років з дня народження Тетяни Іванівни Беляєвої (1933 р.н.) – архітектора, лауреата Державної премії СРСР в галузі архітектури (1980), члена Національної спілки архітекторів України. Народилася у Проскурові.
- 15** 95 років з дня народження Володимира Васильовича Курачицького (1913 р.н.) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Горошки (нині в межах міста Полонного).

- 18** 65 років з дня народження Станіслава Францовича Вольського (1943 р.н.) – художника декоративно-прикладного мистецтва, заслуженого художника України, члена Національної спілки художників України. Мешкає у Львові. Народився у Славуті.
- 21** 95 років з дня народження Ольги Мак (1913–1998) – письменниці з діаспори, члена Спілки письменників України. Народилася у Кам'янці-Подільському.
- 24** 70 років з дня народження Анатолія Петровича Гаврищука (1938 р.н.) – історика, краєзнавця Поділля, доцента кафедри філософських дисциплін Кам'янець-Подільського державного університету. Народився у с. Студениця Кам'янець-Подільського району.
- 27** 60 років з дня народження Людмили Олексіївни Кисілюк (спр. пр. Підгорна; 1948 р.н.) – поетеси. Народилася у с. Лисогірка Летичівського району.
- 28** 100 років з дня народження Романа Йосиповича Бортника (1908–1945) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Плужне Ізяславського району.
- липень* 545 років з часу першої документальної згадки про Волочиськ (1463).
- 360 років (1648) з часу перших документальних згадок про села Маначин (Волочиський район), Крупець, Пашуки, Перемишель (Славутський район), Плесна, Пліщин (Шепетівський район).

Серпень

- 1** 80 років з дня народження Віктора Степановича Севця (1928 р.н.) – живописця, графіка, відомого мариніста, члена Національної спілки художників України, лауреата обласної премії імені В. Розвадовського та міської імені Богдана Хмельницького. Народився та мешкає у Хмельницькому;
- 70 років з дня народження Олексія Давидовича Беца (1938 р.н.) – відомого подільського композитора, автора понад 200 музичних творів, доцента Кам'янець-Подільського державного університету, заслуженого працівника культури України, лауреата обласної премії імені В. Заремби. Народився у Старій Ушиці Кам'янець-Подільського району.
- 4** 130 років з дня народження Антона Володиславовича Крушельницького (1878–1937) – прозаїка, драматурга, літературознавця, міністра освіти УНР (1919, Кам'янець-Подільський). Репресований 1934 року. Згодом реабілітований (посмертно);
- 85 років з дня народження Марії Дем'янівни Садововської (1923–1994) – журналіста, заслуженого працівника культури України. Працювала редактором волочиської районної газети “Зоря” (1953–1979).
- 5** 90 років з дня народження Неоніли Павлівни Рипської (1918 р.н.) – мистецтвознавця. Народилася у Полонному.
- 6** 60 років з дня народження Ігоря Григоровича Скорупського (1948 р.н.) – живописця, дизайнера, члена Національної спілки художників України, лауреата премії імені Ленінського комсомолу (1979). Мешкає і працює у Хмельницькому.

- 7** 180 років з дня народження Міхала (Михайла) Адамовича Завадського (1828–1887) – відомого польського і українського композитора, піаніста, педагога. Народився у с. Михалківці Ярмолинецького району.
- 8** 120 років з дня народження Володимира Петровича Затонського (1888–1938) – громадського діяча, академіка АН України. Був репресований. Народився у с. Лисець Дунаєвецького району.
- 15** 85 років з дня народження Віктора Володимировича Зубара (1923–1995) – поета. Народився у с. Пильний Олексинець Городоцького району;
- 70 років з дня народження Бориса Сергійовича Мамайсура (1938–2003) – талановитого поета, члена Національної спілки письменників України, лауреата обласної премії імені М. Годованця. Мешкав у Хмельницькому.
- 18** 60 років з дня народження Олександра Пилиповича Царука (1948 р.н.) – керівника ансамблю народної музики Кам'янець-Подільського училища культури, члена Всеукраїнської національної музичної спілки, лауреата обласної премії імені К. Широцького, активного популяризатора подільського фольклору.
- 20** 75 років з дня народження Степана Міленгійовича Віничука (1933 р.н.) – лікаря-невролога, доктора медичних наук, заслуженого діяча науки і техніки України. Народився у с. Велика Шкарівка Шепетівського району;
- 55 років з дня народження Цезарія Мар'яновича Ганушкевича (1953 р.н.) – художника-графіка, учасника понад 25 вітчизняних мистецьких виставок, серед яких 19 – персональних. Працює у видавництві “Педагогічна преса”. Народився у с. Слобідка-Ярова Дунаєвецького району.

- 22** 70 років з дня народження Анатолія Михайловича Молотая (1938 р.н.) – українського військового диригента, народного артиста України, головного диригента Президентського оркестру України. Народився у с. Ружична (нині у складі Хмельницького).
- 24** 15 років з часу відкриття у Хмельницькому моно-театру “Кут”.
- 25** 70 років з часу смерті Олександра Івановича Купріна (1870–1938) – класика російської літератури. Роки його військової служби у Проскурові (1890–1894) та враження від армійського життя знайшли своє відображення у повісті “Поєдинок”.
- 26** 170 років з дня народження Мар’яна-Кароля Дубецького (1838–1926) – польського історика, публіциста. Народився в Ізяславі.
- 27** 15 років обласному літературному музею.
- 28** 60 років з часу смерті Павла Семеновича Рибалка (1894–1948) – видатного радянського військово-службовця, маршала бронетанкових військ. Брав участь у визволенні області від німецько-фашистських загарбників, командував 3-ю танковою армією. Починав військову службу серед червоних козаків Проскурова. Його ім’я носить одна з вулиць Хмельницького.
- 29*** 140 років з дня народження Людмили Михайлівни Старицької-Черняхівської (1868–1941) – української письменниці, громадської діячки, члена Центральної Ради. Разом з урядом УНР перебувала у Кам’янці-Подільському (1918–1920).

серпень 515 років з часу першої документальної згадки про снт Вінківці та с. Залісці Дунаєвецького району (1493).

***** **135 років Шепетівській залізничній лінії**
(Полонне – Шепетівка – Славути).

90 років з часу заснування Кам'янець-Подільського верстатобудівного заводу (1918).

Вересень

1 90 років з дня народження Лазара Хаймовича Паперника (1918–1942) – Героя Радянського Союзу. Народився у Славуті.

2 75 років з дня народження Степана Івановича Ковальчука (1933 р.н.) – краєзнавця, природознавця, біолога, еколога Поділля, голови Кам'янець-Подільського відділення Українського ботанічного товариства.

4 180 років з дня народження Мойсея Захаровича Дороновича (1828–1891) – краєзнавця Поділля, протоієрея Казанського собору в Кам'янці, члена Подільського єпархіального історико-статистичного комітету.

5 95 років з дня народження Тамари Андріївни Сис-Бистрицької (1913 р.н.) – історика, краєзнавця, фольклориста, етнографа, музеєзнавця Поділля. Народилася у Кам'янці-Подільському;

90 років з дня народження Олексія Дем'яновича Юхимця (1918 р.н.) – кандидата медичних наук, ректора Чернівецького медичного інституту (1962–1974). Народився у с. Лотівка Шепетівського району.

- 7** 70 років з дня народження Антона Євдокимовича Гриба (1938 р.н.) – українського народного художника, заслуженого майстра народної творчості України. Народився у с. Слобідка-Грушковецька Ярмолинецького району.
- 9** 95 років з дня народження Олександра Романовича Мазуркевича (1913–1995) – літературознавця, доктора педагогічних наук, академіка. На початку 30-х років працював у Деражнянській районній газеті.
- 12** 90 років з дня народження Миколи Петровича Чорнобривого (1918–2007) – відомого серед медиків країни лікаря-хірурга, доктора медичних наук, професора, заслуженого лікаря України. Народився у с. Нестерівці Дунаєвецького району.
- 15** 180 років з дня народження Михайла Йосиповича Грейма (1828–1911) – краєзнавця Поділля, художника-фотографа, нумізмата, видавця, громадського діяча, члена Подільського історико-археологічного товариства.
- 16** 60 років з часу заснування обласної клінічної лікарні;
- 40 років з часу заснування Красилівського агрегатного заводу.
- 17** 65 років тому було сформовано партизанське з'єднання під командуванням А. Одухи та Г. Кузовкова, яке героїчно діяло до травня 1944 року на територіях Кам'янець-Подільської, Волинської, Рівненської, Житомирської областей, а також на території сусідньої Польщі;

50 років з дня народження Миколи Пилиповича Гадзири (1958 р.н.) – фахівця у галузі фізичного матеріалознавства тугоплавких неоксидних сполук, доктора технічних наук, лауреата премії імені І. Францевича НАНУ (2001). Народився у с. Глушківці Ярмолинецького району.

- 21*** **95 років з дня народження Євгенії Мойсейвни Гінзбург** (1913–2000) – першого кандидата філологічних наук на Хмельниччині, викладача світової літератури Кам'янець-Подільського педагогічного інституту (1944–1976).
- 22** 60 років з дня Миколи Івановича Панасюка (1948 р.н.) – відомого подільського художника, майстра станкової графіки, офорту, плаката, живопису; члена Національної спілки художників України. Мешкає і працює у Кам'янці-Подільському.
- 23** 85 років з дня народження Павла Миколайовича Лісового (1923 р.н.) – українського літературознавця, краєзнавця Поділля, доктора філологічних наук, професора Вінницького педагогічного інституту. Народився у с. Коржівці Деражнянського району.
- 24*** **85 років з дня народження Миколи Петровича Подоляна** (1923 р.н.) – відомого подільського письменника. Народився у Кам'янці-Подільському.
- 26** 115 років з дня народження Микити Павловича Годованця (1893–1974) – відомого українського поета-байкаря, перекладача, педагога, журналіста. Мешкав у Кам'янці-Подільському. На вшанування його пам'яті засновано обласну іменну премію.

- 27** 80 років з дня народження Євгена Васильовича Мазурика (1928 р.н.) – красзнавця Поділля, лікаря, кандидата медичних наук, заслуженого раціоналізатора України. Народився у с. Зарічанка Чемеровецького району.
- 28** 150 років з дня народження Памфіла Левицького (1858–1922) – архієпископа Подільського Парфенія, який очолював Подільську єпархію у 1904–1908 роках та видрукував українською мовою Святе Письмо;
- 29** 100 років з дня народження Людмили Михайлівни Ляпустіної (1908–2002) – зачинателя фізкультурного руху на Поділлі, викладача фізичного виховання Кам'янець-Подільського педагогічного інституту, засновниці педагогічної династії.
- вересень** **360 років з часу Пилявецької битви (1648).**

Жовтень

- 3** 125 років з дня народження Дмитра Захаровича Мануїльського (1883–1959) – державного діяча, юриста, академіка АН УРСР. Народився у с. Святець Теофіпольського району.
- 6** 80 років з дня народження Станіслава Мар'яновича Серветника (1928 р.н.) – живописця-монументаліста, заслуженого художника України, члена Національної спілки художників України. Мешкає у Львові. Народився у с. Курники (Завалійки) Волочиського району.
- 8** 60 років з дня народження Олександра Петровича Гоми (1948 р.н.) – художника-монументаліста,

члена Національної спілки художників України; автора низки робіт, які прикрашають установи міста і області. Мешкає у Хмельницькому.

10 70 років з дня народження Ярослава Миколайовича Кремінського (1938 р.н.) – українського поета. Народився у с. Маначин Волочиського району.

11 105 років з дня народження Вацлава Мар'яновича Германовича (1903–1937) – талановитого польського актора і режисера, репресованого у 1937 р. Народився у Старій Синяві;

60 років з дня народження Івана Павловича Іова (1948–2001) – українського поета, члена Національної спілки письменників України, життя і творчість якого пов'язані з Хмельниччиною.

12 130 років з дня народження Зінаїди Василівни Мірної (1878–1950) – української державної і громадської діячки, письменниці, члена Центральної Ради. У 1919–1920 рр. перебувала з урядом УНР у Кам'янці-Подільському.

30 років з часу смерті Івана Терентійовича Пересипкіна (1904–1978) – видатного радянського військовослужбовця, маршала військ зв'язку. Починав військову службу серед червоних козаків у Проскуріві. Його ім'я носить одна з вулиць Хмельницького.

13 125 років з дня народження Володимира Олександровича Сельського (1883–195?) – геофізика, геолога, академіка АН України. Народився у с. Вихилівка Ярмолинецького району.

15 60 років з дня народження Тамари Костянтинівни Прокопчук (1948 р.н.) – директора Дунаєвецької

централізованої бібліотечної системи, лауреата обласних премій імені Т. Шевченка (1993) та імені М. Смотрицького (1998). Народилася у с. Прислuch Полонського району.

- 17** 110 років з дня народження Марії Михайлівни Пилинської (1898–1976) – письменниці, перекладачки, мовознавця. Народилася у Кам'янці-Подільському;
- 18** 70 років з дня народження Євгена Даниловича Назаренка (1938 р.н.) – історика, краєзнавця Поділля, члена Всеукраїнської спілки краєзнавців, лауреата обласної премії імені Ю. Сіцінського, міської – імені Б. Хмельницького.
- 19*** **140 років з дня народження Фадея Вікторовича Рутковського** (1868–1927) – відомого українського драматурга, актора, театрального діяча. Народився у Новій Ушиці.
- 20** 120 років з дня народження Олександри Яківни Пиріжок (1898–1983) – українського майстра художньої кераміки, заслуженого майстра народної творчості України. Народилася у с. Адамівка Вінковецького району;
- 55 років з дня народження Леоніда Юхимовича Диси (1953 р.н.) – актора обласного музично-драматичного театру ім. Г. Петровського, лауреата премії імені Т.Г. Шевченка.
- 22*** **90 років з часу відкриття Кам'янець-Подільського Державного Українського університету** – першої вищої школи на Поділлі. Його організація почалася з 1.07. 1918 року з ініціативи місцевої інтелігенції і офіційно була затверджена законом гетьмана України П.П. Скоропадським 17.07.1918;

85 років з дня народження Олександра Васильовича Греха (1923 р.н.) – подільського поета, публіциста, в'язня гітлерівських і сталінських концтаборів. У своїх творах оспівав нелегку долю краян. Народився у с. Терешківці нині Хмельницького району.

31* **70 років Хмельницькій обласній філармонії (1938).**

жовтень 80 років з часу заснування Меджибізького консервного заводу (1928).

Листопад

4 55 років з дня народження Ніни Миколаївни Шмурикової (1953 р.н.) – поетеси, педагога, члена Національної спілки письменників України, голови обласного об'єднання товариства “Просвіта”. Мешкає і працює у Хмельницькому.

6 55 років з дня народження Олександра Олексійовича Соленцова (1953 р.н.) – фотохудожника, володаря золотої, срібної медалей та стрічки ФІАП. Мешкає у Хмельницькому.

8 175 років з дня народження Михайла Флоровича Багинського (1833–1910) – краєзнавця, історика релігії Поділля, педагога. Народився у с. Привороття Кам'янець-Подільського району;

***** **90 років з дня народження Дмитра Михайловича Прилюка (1918–1987) – журналіста, письменника, доктора філологічних наук, професора Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Народився у с. Божиківці Деражнянського району.**

- 10** 115 років з часу смерті Леоніда Івановича Глібова (1827–1893) – відомого українського поета-байкаря. Мешкав і працював на Поділлі (Чорний Острів нині Хмельницького району);
- 105 років з дня народження Терентія Германовича Масенка (1903–1970) – поета. Свою літературну діяльність розпочинав у Кам'янці-Подільському (1924).
- 11** 55 років з дня народженні Надії Миколаївни Синиці (1953 р.н.) – директора Хмельницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. М. Островського, голови відділення Української бібліотечної асоціації при ОУНБ, заслуженого працівника культури України (2007), лауреата обласної премії імені М. Смотрицького (2003). Народилася у с. Жабче Старокостянтинівського району.
- 13** 90 років з дня народження Михайла Єремійовича Макухіна (1918–1993) – публіциста, краєзнавця. Мешкав у Хмельницькому (з 1957);
- 80 років з дня народження Валентина Юхимовича Маланчука (1928–1984) – українського історика, доктора історичних наук, професора Київського політехнічного інституту. Народився у Проскуріві.
- 14** 80 років з дня народження Євгена Івановича Музи (1928 р.н.) – художника. Народився у Шепетівці.
- 22** 125 років з дня народження Володимира Олександровича Гериновича (1883–1949) – доктора географічних наук, професора, ректора Кам'янець-Подільського інституту народної освіти (1923–1928).

- 23** 25 років з часу смерті Миколи Платоновича Бажана (1904–1983) – українського поета, перекладача, Героя Соціалістичної Праці, академіка АН України. Народився у Кам’янці-Подільському.
- 25** 75 років з дня народження Івана Івановича Кубицького (1933 р.н.) – поета, члена Хмельницької міської літературної спілки “Поділля”.
- 30** 95 років тому (1913) відкрито вантажно-пасажирський рух на Подільській залізниці від Проскурова до Шепетівки;
- 95 років з дня народження Григорія Прокоповича Донця (1913–1985) – українського поета. Мешкав і працював у Волочиську (1935–1939);
- 85 років з часу заснування Хмельницького медичного училища.
- листопад-грудень** **355 років з часу Жванецької воєнної кампанії (1653).**

Грудень

- 5*** 90 років з дня народження Степана Дмитровича Бабишина (1918–1991) – краєзнавця, доктора педагогічних наук, професора, завідувача кафедри Івано-Франківського педагогічного інституту. Народився у с. Нове Поріччя Городоцького району.
- 11** 75 років з дня народження Володимира Васильовича Луця (1933 р.н.) – українського правознавця, доктора юридичних наук, академіка АПН України. Народився у с. Рилівка Шепетівського району.

- 12** 60 років з дня народження Людмили Федорівни Рожко-Павленко (1948 р.н.) – мистецтвознавця, члена Національної спілки художників України, Спілки театральних діячів, викладача Хмельницького національного університету, автора низки публікацій про творчість митців Поділля.
- 13** 95 років з дня народження Дмитра Григоровича Степанова (1913–1982) – доктора сільськогосподарських наук, професора. Працював у Кам'янець-Подільському сільськогосподарському інституті.
- 15** 65 років з дня народження Марії Григорівни Шаренко (1943 р.н.) – кандидата медичних наук, заслуженого лікаря України, кавалера ордена княгині Ольги III-го ступеня, заступника головного лікаря Хмельницької обласної клінічної лікарні.
- 17** 15 років з часу смерті Костя Олексійовича Гордієнка (1899–1993) – українського письменника, лауреата Державної премії УРСР імені Т.Г. Шевченка. Народився у с. Микитинці Ярмолинецького району.
- 19** 90 років з дня народження Антона Костянтиновича Леонтьюка (1918–1995) – Героя Радянського Союзу. Народився у смт Антоніни Красилівського району.
- 20*** **65 років з дня загибелі Володимира Зельмановича Вайсера** (1921–1943) – Героя Радянського Союзу (посмертно), уродженця Проскурова.
- 21** 80 років з дня народження Миколи Васильовича Білкуна (1928–1995) – прозаїка, члена Спілки письменників України, автора понад 30 книг, редактора видавництва “Радянський письменник”. Народився у с. Привороття Кам'янець-Подільського району.

24 105 років з дня народження Василя Петровича Олійника (1903–1983) – Героя Радянського Союзу. Народився у с. Вікторівка Чемеровецького району;

85 років з дня народження Семена Ісаковича Ройтмана (1923 р.н.) – краєзнавця Поділля. Народився у с. Оринин Кам'янець-Подільського району.

У 2008 році виповнюється

605 років з часу першої згадки про м. Дунаївці та с. Устя Кам'янець-Подільського району (1403).

575 з часу першої офіційної згадки про с. Велика Кужелева Дунаєвецького району (1433).

515 з часу першої згадки про с. Маліївці Дунаєвецького району (1493);

з часу першої згадки про села Шустівці і Гуменці Кам'янець-Подільського району;

з часу першої згадки про села Проскурівка та Солобківці Ярмолинецького району.

430 з дня народження Мелетія Герасимовича Смотрицького (1578–1633) – українського і білоруського письменника, вченого-філолога, громадського діяча. Народився у с. Смотрич Дунаєвецького району. На вшанування його пам'яті засновано обласну іменну премію.

425 з часу першої згадки про с. Бразинці Полонського району (1583);

на околицях Плоскирова розгорнув збройну боротьбу з панством селянський загін. Повстанці влилися у селянсько-козацький загін Северина Наливайка;

- 415** років тому під час татарського набігу (1593) було спалено і пограбовано сотні сіл нинішньої північної Хмельниччини;
- з часу першої документальної згадки про села Баглайки, Гриценки, Заслучне, Малинки, Манівці, Михайлівці, Мовчани, Мотрунки, Пашутинці, Писарівка, Терешки Красилівського району.
- 360** з часу першої згадки про с. Новоселиця Полонського району (1648);
- 355** з часу першої згадки про с. Параївка Кам'янець-Подільського району (1653).
- 230** з дня народження Вавжинця Марчинського (1778–1845) – польського історика, геолога, краєзнавця Поділля, церковного діяча, педагога, життя якого пов'язане з Поділлям, зокрема з Кам'янцем-Подільським.
- 215** з дня народження Михайла Карловича Скибицького (1793–1847) – волонтера, соратника Сімона Болівара, одного з керівників боротьби за незалежність в Латинській Америці. Народився у с. Корчівка Красилівського району.
- 205** з часу заснування школи № 1 міста Полонного (1803).
- 195*** з часу початку повстанського руху на Поділлі під проводом Устима Кармалюка (1813);
- з дня народження Сильвестра Сильвестровича Гогоцького (1813–1889) – філософа-ідеаліста, мовознавця. Народився у Кам'янці-Подільському.

- 130** з дня народження Олександра Миколайовича Прусевича (1878–1944) – польського історика, етнографа, природознавця, бібліографа, музезнавця, дослідника Поділля і Волині, члена Подільського історико-археологічного товариства, товариства Подільських природодослідників.
- 125*** з дня народження Петра Федоровича Болбочана (1883–1919) – одного з найвизначніших воєначальників УНР, розстріляного неподалік від Кам'янця-Подільського на станції Балин;
- з дня народження Володимира Олександровича Гериновича (1883–1949) – українського географа, краєзнавця Поділля, доктора географічних наук, професора, члена Кам'янець-Подільського наукового товариства при Українській академії наук (УАН).
- 120** з дня народження Євгена Григоровича Кондрацького (1888–1929) – педагога, журналіста, голови Подільського товариства “Просвіта” (1919–1920). Народився у с. Руда Гірчичнянська нині Дунаєвського району. Репресований;
- з дня народження Степана Риндика (1888–1972) – українського поета, публіциста. Народився у Дунаївцях. Емігрував до США (Чикаго);
- з дня народження Василя Полікарповича Храневича – українського природознавця, біолога, дослідника Поділля. Народився у с. Пирогівці Хмельницького району. Репресований 1933 року.
- 115** років тому (1893) у Проскурові почала діяти перша в місті друкарня, засновником та власником якої був міщанин Давид Голованевський;

з дня народження Бориса Самійловича Сігала (1893–1959) – доктора медичних наук, професора Ленінградського медичного інституту. Народився у Меджибожі.

110 з часу відкриття Хмельницького цегельного заводу (1898).

105 з дня народження Анастасії Іванівни Мандзюк (1903–?) – математика, професора Київського технологічного інституту харчової промисловості. Народилася у с. Івашківці нині Новоушицького району;

з дня народження Володимира Григоровича Пана-сюка (1903–?) – доктора хімічних наук, професора. Народився у с. Гаврилівці нині Кам'янець-Подільського району;

з дня народження Івана Андрійовича Шевчука (1903–?) – доктора медичних наук, професора Чернівецького медичного інституту. Народився у с. Плещин нині Шепетівського району;

з дня смерті Каленика Васильовича Шейковського (1835–1903) – українського мовознавця, етнографа, фольклориста Поділля. Народився у Кам'янці-Подільському.

100 років тому (1908) у Проскурові по вул. Кам'янецькій з'явився перший ілюзіон (кінотеатр);

з дня народження Марії Яківни Мельник (1908–1971) – української громадської діячки, педагога. Народилася у Кам'янці-Подільському. Емігрувала в США (1935). У Філадельфії організувала 62 відділення Союзу українок Америки;

- *** з дня народження Андрія Григоровича Паравійчука (1908–1986) – краєзнавця, бібліографа Поділля.
- 95** років тому (1913) місцевий домовласник М. Шильман відкрив деревообробну фабрику столярних виробів (нині Хмельницька меблева фабрика);
- у Дунаївцях відкрилась російсько-єврейська бібліотека (засновник М. Шварц). Нині це – Дунаєвецька районна бібліотека;
- з дня народження Миколи Андрійовича Задорожного (1913–1984) – краєзнавця, природознавця Поділля. Народився у с. Завадинці нині Городоцького району.
- 90** з дня народження Миколи Купріяновича Гончаренка (1918–1943) – Героя Радянського Союзу. Народився у Полонному;
- 80** з дня народження Євгена Миколайовича Панасюка (1928 р.н.) – доктора медичних наук, академіка Академії медичних наук України. Народився у с. Закупне Чемеровецького району;
- 75*** років з часу Голокосту 1933 року, під час якого постраждали тисячі подолян;
- 70*** років з часу масової розправи над подолянами за сфабрикованою справою Польської організації військової;
- 65** років тому німецькими окупантами було заарештовано більшість членів Подільського підпілля. Страчено 42 підпільники. Не дивлячись на втрати, підпільний комітет відновив свою діяльність.

- 60** років тому (1948) створено макаронний цех харч-комбінату, від якого бере початок нинішня Хмельницька макаронна фабрика;
- відкрито бібліотеку в с. Котелянка Полонського району;
- засновано школу в с. Новоселиця Полонського району;
- 50** років тому відкрито обласну дитячу лікарню (1958);
- 45** з часу відкриття Народного музею м. Полонного (1963);
- введено в дію телетранслятор у Вінниці, після чого хмельничани вперше отримали можливість дивитися передачі єдиного на той час всесоюзного телеканалу “ЦТ”.
- 40** з часу заснування ВАТ “Термопластавтомат” (1968);
- відкрито Хмельницьку дитячу художню школу;
- в районі Заріччя (м. Хмельницький) збудовано телетранслятор;
- відкрито обласний протитуберкульозний диспансер.
- 35** з часу заснування обласного театру ляльок (1973);
- відкрито ЦУМ (Хмельницький);
- відкрито ремонтно-механічний завод (Хмельницький);
- введено в експлуатацію автоматичну міжміську телефонну станцію (Хмельницький).

- 30** з часу заснування Хмельницького заводу “Нева” (1978);
- 25** з часу смерті Степана Красовського (1897–1983) – видатного радянського військовослужбовця, маршала авіації, Героя Радянського Союзу. Брав участь у визволенні області від німецько-фашистських окупантів, командував 2-ю повітряною армією.
- 20** з часу відкриття Полонської дитячої художньої школи (1988).
- 15** з часу заснування щорічних обласних премій імені Ю. Сіцинського, К. Широцького, М. Смотрицького, М. Годованця, В. Заремби, П. Бучинського, В. Розвадовського, Т. Шевченка, П. Фараонова;
- створено Хмельницький центр перепідготовки та підвищення кваліфікаційних кадрів митної служби – один з двох на Україні навчальних закладів післядипломної освіти цього відомства.
-

Імена, події, факти...

...Заглиблююсь у літ нашарування.
І проступають дати, рубежі,
Як овиди в рахманне передрання.

Являються події, імена –
ті світлістю насичені, ті тьмаві.
Ось предків незрадливі письмена,
Ось путь, що зайди ганили каправі...

М. Федунець

2 січня

85 років з дня народження поетеси

Ольги Олександрівни Стрілець

Стрілець (Стрельцова) Ольга Олександрівна – поетеса, прозаїк, педагог, доля якої пов'язана з Хмельниччиною.

Народилась вона 2 січня 1923 року в с. Жовтнєве Вовчанського району Харківської області у селянській родині.

Закінчивши школу, працювала в районній газеті. Та трудовий шлях, романтику молодості, плани на майбутнє перервала Велика Вітчизняна війна. З перших днів пішла добровільно на фронт. Пройшла всю війну: Волга, Україна, Молдавія, Румунія, Болгарія, Югославія, Угорщина, поранення, госпіталі, Перемога 1945-го...

Побачене і пережите нотувала у фронтовому щоденнику, який став не тільки документом, свідченням тих страшних часів, а й літературною пам'яткою. Імена побратимів, з якими разом воювала, фронтове життя закарбувала і у віршах. Багато з написаного було втрачено.

Після закінчення війни вирішила вчитись. Здобувала знання на філологічному факультеті Харківського педагогічного інституту (1948), закінчила аспірантуру. Вже кандидат філологічних наук, педагог, якийсь час трудилась на освітянській ниві у рідному вузі. А далі був древній Кам'янець, Івано-Франківськ... Працювала у Кам'янець-Подільському педінституті, готувала до життя молодь...

Продовжувала писати, відточуючи свою літературну майстерність... Згодом побачили світ її поетичні збірки: “Дороги” (1960), “Мої!” (1963), “Ломикамінь”, (1964), “Спасибі, люди” (1964). У видавництві “Карпати” до 50-річчя з дня народження вийшов підсумковий томик поезій “Громовиця”. 1990 року київське видавництво “Дніпро” опублікувало її вірші та фронтовий щоденник під назвою “Обпалена троянда”.

До літературного спадку письменниці належить також поема про Григорія Сковороду, низка віршиків для дітей та

неопублікованих поезій. Вірш “У милого очі сині”, покладений на музику композитора Дмитра Циганкова, став народною піснею.

Ще би радувала нас миткиня своїми чудовими творами, щедро збагачуючи ними нашу культурну скарбницю, та життя її обірвалось. 11 березня 1974 року Ольги Стрілець не стало.

*За матеріалами
Хмельницького обласного літературного музею*

Література

Твори О.О. Стрілець

1. Гроновиця: Поезії. – Ужгород: Карпати, 1972. – 191 с.
2. Обпалена троянда: Вірші та фронт. щоденник. – К.: Дніпро, 1990. – 252 с.

3 січня

95 років з дня народження письменника

Натана Самійловича Рибак

Натан Рибак – відомий український письменник, твори якого становлять значний набуток радянської художньої прози. У його творчості яскраво відобразився процес розвитку й пошуків української літератури.

Життя прозаїка тісно пов'язане з Поділлям. Родом з Кіровоградської області, дитячі та юнацькі роки провів у Шепетівці (20-і роки). Тут закінчив неповну середню школу та фабрично-заводський технікум при цукроварні. Нині Шепетівська загальноосвітня школа № 7 носить його ім'я, при школі діє літературний музей, матеріали якого оповідають про письменника.

Навчався у Київському хіміко-технологічному інституті. На цей період припадають його перші спроби пера.

У 1931 році в київській газеті “Пролетарська правда” опублікував своє перше оповідання “Дорогою змагань”. Окриле-

ний успіхом, продовжував писати. Незабаром з друку вийшли збірки оповідань і новел: “Наснага”, “Секрет майстра”, “Мужність”, “В дорозі” та інші, які засвідчили про неабиякий талант молодого автора. Високу оцінку його першим творам (книга оповідань “Секрет майстра”) дав Павло Тичина, відзначивши перспективність молодого письменника.

Далі з’явилися “Дніпро” (кн.1, 2; 1937–1939 рр.), “Солдати без мундирів”, “Київ” (1936). У 26 років він – автор роману “Помилка Оноре де Бальзака”, у 35 – “Переяславської ради” (Т.1).

У повоєнний період Натан Рибак сягає нових глибин художнього зображення життя. Активний діяч руху за мир, він бере участь у міжнародних конференціях, форумах. Роки роботи у цьому напрямку дали йому можливість зібрати значний матеріал, що згодом ліг в основу роману “Час сподівань і звершень”. За нього він був удостоєний премії Радянського комітету захисту миру.

Всього з-під пера письменника вийшло 30 книг.

За сценаріями деяких поставлені художні фільми – “Помилка Оноре де Бальзака” та “Довга дорога в короткий день”.

Натан Рибак – майстер з оригінальною манерою письма, в якій виразно поєдналися реалістична конкретність та лірико-романтичний пафос.

Літературна творчість письменника обірвалась несподівано, разом з його життям. 11 вересня 1978 року Натан Рибак загинув в автомобільній катастрофі.

*За матеріалами
кн. “Натан Рибак” М. Логвиненка*

Література

Твори Н.С. Рибак

1. Твори: В 5-ти т. Т. 1–5. – К.: Дніпро.
2. В дорозі: Оповідання. – К.: Молодь, 1960. – 211 с.
3. Дніпро: Роман. – К.: Рад. письм., 1976. – 471 с.
4. Переяславська рада: Роман: В 2 т. – К.: Рад. шк., 1988.

Т. 1. – 447 с.

Т. 2. – 492 с.

5. Солдати без мундирів: Роман. – К.: Рад. письм., 1967. – 522 с.

6. Час сподівань і звершень: Роман у 2-х кн. – К.: Дніпро, 1969.

Кн. 1. – 503 с.

Кн. 2. – 496 с.

Про Н.С. Рибак

1. Курас Н.С. Рибак Натан Самійлович (1913–1978) // Провідники духовності України. – К., 2003. – С. 294.

2. Логвиненко М.С. Натан Рибак: Критико-біогр. нарис. – К.: Рад. письм., 1972. – 139 с.

3. Мацько В.П. Літературне Поділля: Довідник і переклади. – Хмельницький, 1991. – С. 59.

4. Плоткін Г. Від першої зустрічі до останнього прощання // Вітчизна. – 1983. – № 2. – С. 150–160.

5. Котов М. Стойкий поборник мира // Радуга. – 1983. – № 1. – С. 142–147.

6. Килимник О. На аванпостах життя // Радуга. – 1977. – № 10. – С. 168–180.

2 травня

70 років з дня народження поетеси

Олександри Семенівни Ванжули

Болем, радістю, глибокими власними переживаннями сповнена творчість Олександри Ванжули. Нелегкий життєвий шлях за її плечима.

Народилася поетеса 2 травня 1938 року в с. Велика Стадниця, що під Вінницею, у сім'ї службовця. Рано осиротіла. У повоєнному 1946-у кадебісти безневинно репресували її батька Семена Лазаровича, скатували в беріївських застінках. Невдовзі померла мати Єфросинія Андріївна. Дівчинка виховувалася у Рожнятівському дитячому будинку, що в Томашпільському районі.

Все ж знайшла в собі сили для життя і творчості. Закінчила Одеський технікум харчової промисловості (1958), навчалася у Московському технологічному інституті (1960–1962). Довгий час жила і працювала за межами України. З 1981-го Олександра Семенівна Ванжула – хмельничанка.

Перші поезії написала, будучи школяркою. Тоді ж дебютувала у газеті “Пионерская правда”. Та не завжди їй віршувалося... Проминуло багато літ, поки з’явилася перша поетична ластівка “Серпень”. Далі одна за одною виходять її книги: “Жіноча лірика”, “Довір’я”, “Якби не ти...”, “Біль у спадок”, “Небесні джерела”, “Душі моєї гони”, “Відлуння”. Основні мотиви поезій, видрукованих у цих виданнях – любов і шана до батьківської землі, рідної історії, мови, культури, народних традицій, глибока віра у незнищеність українського духу, перемогу добра, утвердження людських почуттів.

У 1999 році побачили світ вибрані твори Олександри Ванжули “Горицвіт”. Вірші, вміщені тут, випромінюють власне бачення минулого і зазирають у майбутнє, мають чітку ідеологічну спрямованість, конкретну адресу: немов радар, зондують чутливий шар, переповнюють патріотичними мотивами, що ними переймається кожен українець. Лірика Олександри Ванжули (громадянська, інтимна) тісно переплітається із філософією буденного життя, не залишить байдужим юного і зрілого читача.

Олександра Семенівна Ванжула – член Національної Спілки письменників України. Її творчі здобутки, активність на ниві зміцнення Української Незалежності відзначені міжнародною літературною премією імені Івана Кошелівця, заснованою журналом “Соборність” (2001), преміями імені Володимира Булаєнка (2002) та імені Якова Гальчевського “За подвижництво у державотворенні” (2000).

Віталій Мацько,
кандидат філологічних наук

Література

Твори О.С. Ванжули

1. Серпень: Поезії. – Хмельницький, 1991. – 32 с.
2. Жіноча лірика. – Хмельницький: Доля, 1993. – 20 с.
3. Довір'я: Поезії. – Хмельницький: Доля, 1995. – 32 с.
4. Якби не ти...: Поезії. – К.: Укр. письм., 1996. – 48 с.
5. Біль у спадок: Нові поезії. – Хмельницький: Ровесник, 1998. – 40 с.
6. Горицвіт: Поезії різних років. – Хмельницький, 1999. – 96 с.
7. Небесні джерела: Нові поезії. – Хмельницький: НВП “Еврика” ТОВ, 2001. – 32 с.
8. Назавжди: Вибране. – Хмельницький: Поділля, 2003. – 160 с.

Про О.С. Ванжулу

1. З рідного кореня // Сваричевський А.А. Проскурів літературний: від давнини до сучасності. – Хмельницький, 1998. – С. 150–151.
2. Олександра Ванжула // Літератори Хмельниччини: Довід. обл. орг. Співки письм. України. – Хмельницький, 1997. – С. 11.
3. Базиліук В. Пісня під рідним небом // Поділ. кур'єр. – 2003. – 8 трав. – С. 15.
4. Лауреат премії Івана Кошелівця // Літ. Україна. – 2001. – 19 квіт.
5. Лауреат премії імені Володимира Булаєнка // Літ. Україна. – 2002. – 20 черв.
6. Мацько В. Автопортрет з натури // Літ. Україна. – 1999. – 25 лют.
7. Храпач Г. Тільки жить! // Поділ. вісті. – 2002. – 6 листоп.
8. Мачківський М. Полинова чаша Олександри Ванжули // Проскурів. – 1999. – 13 січ.

1 липня

**60 років з дня народження літературознавця,
прозаїка, перекладача**

Людмили Михайлівни Задорожної

Подільська земля щедра талантами. Саме вона подарувала українській культурі непересічний хист Людмили Задорожної.

Старожили села Лісогірки Городоцького району і досі пам'ятають родину вчителів Задорожних, в яких 1 липня 1948 року народилася донечка Людмила. Батько директорував у школі, сюди й бігала щоранку дівчинка здобувати освіту. Навчалася сумлінно, а після того, як отримала атестат зрілості, не задумувалась над вибором професії – поступила на філологічний факультет Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка, який закінчила 1970 року. Стажувалася в Єреванському університеті, студіювала вірменську мову і літературу. Повернувшись до Києва, стала працювати на кафедрі української літератури, захистила кандидатську дисертацію. У вільний від роботи час захоплюється перекладами художніх текстів.

Перу Л.М. Задорожної належать переклади з вірменської: В. Петросян “Вірменські ескізи” (1978), “Самотня горіщина” (1969), Д. Демірчан “Вардананк” (т.1. 1984; т.2. 1986), М. Саркісян “Сержант Каро”, “Дорога під громами” (1985); “Вірменські прислів'я та приказки” (1977); Рачія Кочар “Біла Книга” (1975) та інші.

Нині Людмила Михайлівна Задорожна znana в Україні та за її межами як літературознавець, прозаїк, перекладач, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та шевченкознавства Київського національного університету. З цим відомим навчальним закладом України вона пов'язала свою долю, присвятила понад сорок років свого життя. Член Національної Спілки письменників України, науковець, захистила 1996 року докторську дисертацію “Історія

українсько-вірменських літературних взаємин ХХ століття. Парадигма розвитку”, здійснює системні дослідження в галузі історії українсько-вірменських антропонімів на теренах України від XVII–XVIII століть і далі, аналізує характер розвитку літературних взаємин, простежує роль українських митців сучасності. На її рахунок є кілька монографічних досліджень не лише з вірменознавчої, а й шевченкознавчої тематики, історії вітчизняної літератури XIX століття.

Людмила Задорожна – автор історичних романів “Відстані без розлук” (2004), “Як спіле жито” (2006). У першому творі письменниці чимало місця відводить побуту вірменів на Подільській землі, біля Кам’янця-Подільського. Події відбуваються в далекому XV столітті. Герої твору живуть у жорстокому світі, їхні долі трагічні, проте вони перемагають і впевнено піднімаються з колін навпроти тріумфу Долі.

Віталій Мацько,
кандидат філологічних наук

Література

Публікації Л.М. Задорожної

1. Вірменія. Міжетнічні зв’язки в українській антропонімії XVII ст. – К., 1989.

2. Т.Г. Шевченко і вірменська література. – К., 1991.

3. Осягання позитиву: символ та аксіологічний аспект у творчості Т.Г. Шевченка: Інтеграція позитиву в творчості Шевченка. – К., 2002.

4. Шевченкознавство у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. – К., 2004.

5. Відстані без розлук: Роман. – К.: Акцент, 2004.

6. Як спіле жито: Роман. – Ніжин, 2006.

Про Л.М. Задорожну

1. В. Мацько. З Надзбруччя, з Подільського краю // Поділ. вісті. – 1998. – 30 черв.

2. Мацько В. Крізь відстані до сьогодення // Поділ. вісті. – 2007. – 24 квіт.

29 серпня

140 років з дня народження
письменниці, громадської діячки

Людмили Михайлівни Старицької-Черняхівської

В українській класичній літературі ім'я письменниці не згадується, хоча для розвитку вітчизняного художнього слова кінця XIX–початку XX століття вона доклала чимало сил, про що свідчать численні праці. Людмила Старицька-Черняхівська мала непересічний талант драматурга, прозаїка, поетеси, перекладача, мемуариста і... вкрай нещасну долю за більшовиків.

Народилася Л.М. Старицька-Черняхівська 29 серпня 1868 року в Києві (за іншими даними у с. Карпівці Могилів-Подільського повіту) в родині передової української інтелігенції. Батько – видатний письменник-класик Михайло Старицький; мати, Софія Віталіївна – рідна сестра композитора Миколи Лисенка, який очолював літературно-мистецький клуб “Родина” і активним членом якого була його улюблена племінниця Людочка.

Після закінчення гімназії Людмила Старицька брала діяльну участь в українському мистецькому русі. Успадкувавши і перейнявши майже усі батькові таланти, вона спершу захопилася перекладами класичної літератури з французької, німецької, російської мов. Пробувала свої сили у різних жанрах літератури. Її перу належать п'єси “Аппій Клавдій” (1909), “Жага” (1910), “Гетьман Дорошенко” (1911), “Крила” (1913), “Останній сніп” (1917), “Милость Божа” (1919), “Іван Мазепа” (1923); поеми “Саффо” (1896), лібрето до опер М. Лисенка “Енеїда” (1910), “Ноктюрн” (1912); у співавторстві з батьком написала романи “Перед бурею”, “Останні орли”; їй належить повість “Діамантовий перстень”, безліч критичних статей, спогадів; залишила літературні портрети про М. Старицького, М. Лисенка, І. Франка, В. Самійленка, Г. Барвінок та інших побратимів по перу.

Активно займалася громадською роботою. Після смерті М. Лисенка вона очолила Київський літературно-мистецький

клуб “Родина” (1912–1918), належала до українських поступовців (ТУП), партії соціалістів-федералістів, була учасницею Собору УАП Церкви (1921).

У січні 1919 року Л. Старицька-Черняхівська разом з урядом УНР перебралася до Кам’янця-Подільського. Тут вона стає членом Центральної Ради, однією з організаторок Спілки українок, входить до складу перекладацької комісії з підготовки до друку Біблії українською мовою (тоді був здійснений переклад частини Святого Письма – Дії апостолів). Разом з нею над перекладом працювали вчені Є. Тимченко, В. Біднов, Ю. Сіцінський, літератори І. Липа, В. Самійленко (про це свідчить І. Огієнко у книзі “Рятування України”, 1966).

Така бурхлива діяльність на ниві української культури насторожила співробітників НКВС, до того ж вона була рідною сестрою дружини Івана Стешенка, петлюрівського міністра освіти. Письменницю (разом з дочкою і чоловіком) заарештовано 14 січня 1930 року і звинувачено у приналежності до Спілки визволення України (СВУ), але 4 червня її несподівано звільнено з-під варті. У 1938 році заарештовано її єдину дочку – письменницю Вероніку Черняхівську (1900–1938). А 20 липня 1941 року, коли німці підступали до Києва, Людмилу Михайлівну разом із сестрою Оксаною заарештували й етапом відправили в Акмолінськ (Казахстан). Дорогою вона померла, конвоїри тіло викинули із вагона. Дата смерті і місце її поховання досі невідомі.

Л.М. Старицька-Черняхівська посмертно реабілітована у серпні 1989 року.

Віталій Мацько,
кандидат філологічних наук

Література

Твори Л.М. Старицької-Черняхівської

1. Вибрані твори: Драм. твори, проза, поезія, мемуари. – К.: Наук. думка, 2000. – 842 с.
2. Діамантовий перстень: Повість для ст. шк. віку. – К.: Веселка, 1993. – 204 с.

Про Л.М. Старицьку-Черняхівську

1. Хорунжий Ю. Людмила Старицька-Черняхівська // ...З порога смерті... – К., 1991. – Вип. 1. – С. 414–417.

2. Верба І. Долі людські // Всесвіт. – 1994. – № 1. – С. 163–165.

3. Болаболъченко А. Кривавий верлібр: Про кримін. справу і трагіч. долю Л.М. Старицької-Черняхівської // Вітчизна. – 1990. – № 11. – С. 112–119.

серпень

135 років Шепетівській залізничній лінії

(Полонне – Шепетівка – Славута)

Буквально через два роки, після прокладання залізничної лінії *Жмеринка – Проскурів – Волочиск* (1870 рік), наш край отримав ще одну сталеву магістраль – у 1872 році через *Полонне, Шепетівку, Славуту* пройшла залізнична лінія *Київ – Брест*. Регулярна експлуатація цієї лінії почалася у *серпні 1873 року*.

Від прокладання рейкових колій виграли перш за все місцеві землевласники та промисловці. Так, наприклад, власник Славути князь Роман Сангушко перетворив своє містечко на курорт. У 1874 році, в чотирьох верстах від залізничної станції, серед мальовничого лісу на березі річки Горинь, була створена лісова кліматична курортна станція та водолікарня, а через два роки – кумисолікувальний заклад. Славутський курорт став одним з найкращих в імперії. Сангушко побудував санаторне містечко, де для послуг курортників були вілли та котеджі. На залізничній станції постійно чергували екіпажі, що підвозили приїжджих прямо до курорту.

Не менше прибутків від роботи залізниці отримували власники лісів Шепетівщини та Славутчини. Справа в тому, що майже до 90-х років XIX століття паровози Південно-Західної залізниці працювали на дровах, лише на південних ділянках (від Жмеринки до Одеси) – на англійському вугіллі, що доставлявся

в Одеський порт. Після 1885 року всі паровози поступово стали переводити на донецьке вугілля.

Але найбільшу користь від прокладання залізниці відчула на собі Шепетівка, яка за короткий час з маленького містечка перетворилась у розвинутий промисловий центр, а також значний транспортний вузол – тут був збудований великий вокзал, залізничні майстерні, а згодом – паровозне депо.

Після прокладання Шепетівської лінії залізничне будівництво на території нашого краю завмерло на тривалий час, хоча потреба у нових шляхах існувала. Так, без надійного транспортного сполучення залишався губернський центр Кам'янець-Подільський, не менше користі принесло би з'єднання залізницею Проскурова і Шепетівки та прокладання колій до митниці в Гусятині... Але в державні плани реалізація даних проектів не входила, тому залишалось сподіватись на ініціативу та сили приватних осіб і акціонерних об'єднань.

Бажаючих вкласти кошти в будівництво магістралі *Кам'янець – Проскурів – Шепетівка* спочатку було дуже мало. Але все-таки з часом знайшлися зацікавлені особи, і в 1909 році було створене акціонерне товариство “Подільська залізниця”. Зібрання концесіонерів затвердило Статут товариства, основний капітал якого був утворений шляхом випуску акцій на 3,5 млн. рублів і поширенням гарантованих урядом 4,5 % облігацій на 20 млн. рублів. Керувати будівництвом дороги запросили досвідченого інженера Тимофєєва, і вже в серпні того ж року почалися підготовчі роботи зі спорудження залізничного полотна в районі Шепетівки.

Проте будівництво велось не так швидко, як очікувалось. Поміщики, і особливо сільські та міщанські громади, на землях яких передбачалось прокладання колій, не поспішали викуповувати акції товариства та вступати в долю. Кажуть, тому-то й вийшла Подільська залізниця такою “покрученою”. Вклав в її будівництво кошти пан Скибневський, от і “завернули” колію до його маєтку Корчунок та відкрили станцію Скибневе. А, наприклад, Дунаєвецькі міщани та купці відмовилися від долевої участі – залізниця обминула місто аж за 20 км.

Нарешті, 30 листопада 1913 року відбулося відкриття товарно-пасажирського руху на ділянці *Проскурів – Старокос-*

тянтинів – Шепетівка. 14 березня 1914 року перший потяг прибув на станцію Кам'янець-Подільський. Одночасно почалися роботи з продовження залізничної лінії від Шепетівки до Коростеня, а також прокладання шляху Шепетівка – Ізяслав – Панівці та Ярмолинці – Гусятин (ці магістралі стали до ладу в 1915 та 1916 роках).

Отже, проект спорудження Подільської залізниці був втілений у життя. Додамо, що Управління дороги від 1912 року розміщалося у Проскурові в будинку Берлянта (нині на місці будинку сквер із “Ангелом Скорботи”).

Сергій Єсюнін,
*завідувач відділу новітньої історії
Хмельницького обласного краєзнавчого музею*

21 вересня

95 років з дня народження науковця, педагога

Євгенії Мойсеївни Гінзбург

Важко собі уявити Кам'янець-Подільський педагогічний інститут 40-70-х років без Євгенії Гінзбург, талановитої, благородної та чуйної людини, справжнього педагога, наставника молоді.

Народилася Євгенія Мойсеївна 21 вересня 1913 року в місті Рогачів Білоруської РСР. Згодом сім'я проживала в Маріуполі та Харкові. З початком війни евакуювалася з батьками у м. Барнаул Алтайського краю.

Євгенія Гінзбург закінчила Харківський технікум іноземних мов та Київський державний університет ім. Т.Г. Шевченка за спеціальністю “Викладач зарубіжної літератури”. Викладала англійську мову у Білоцерківському сільськогосподарському інституті та зарубіжну літературу у Харківському бібліотечному інституті. Водночас закінчила аспірантуру при Харківському державному університеті за спеціальністю “Зарубіжна література”.

У серпні 1944 року Євгенія Гінзбург реєвакуювалася в Україну, отримала призначення на роботу до Кам'янець-Подільського учительського інституту. Так Кам'янець-Подільський стає її рідним містом. З 13 вересня 1944 року Євгенія Мойсеївна – викладач західної літератури та іноземної мови.

У післявоєнний час вона реалізує свої наукові зацікавлення. 10 грудня 1947 року в Інституті української літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР відбувся успішний захист її дисертації. Перша половина 50-х років позначена вагомими досягненнями Євгенії Гінзбург у науково-педагогічній роботі: їй присвоєно звання доцента за спеціальністю “Зарубіжна література”, вона виконує обов’язки завідувача кафедри літератури, веде активну громадську роботу.

Колеги прогнозували Євгенії Мойсеївні успіхи на науково-педагогічній ниві. Однак складнощі сімейного життя, хвороба дочки, вочевидь, давалися взнаки. Вона пише заяву на ім’я тодішнього ректора, доцента І. Іваха, про звільнення з роботи за станом здоров’я, датовану 16 квітня 1970 року. І це у віці 57 років – роках творчого розквіту науковця!

Та зв’язки з інститутом не пориває. Інколи оформляється на посаду доцента (тимчасово), читає спецкурси, виступає на методичних семінарах.

Переїхавши в обласний центр, Євгенія Гінзбург налагоджує тісну співпрацю з науково-педагогічною громадськістю, зокрема, обласною науковою бібліотекою ім. М. Островського.

Розповідь про Є. Гінзбург була б неповною, якщо не сказати про її громадянську сміливість та принциповість. Не випадково Микита Годованець назвав її, за словами колишнього журналіста Семена Дайчмана, “не Євгенією, а Євгеном, найбільшим чоловіком з-поміж чоловіків”.

6 листопада 2000 року Євгенія Мойсеївна відійшла у вічність.

*За матеріалами ст. Є. Сохацької у газ.
“Кам'янець-Подільський вісник” за 17.11. 2000 р. (№ 16)*

Література

Публікації Є.М. Гінзбург

1. Промені доброти: [Про творчість М. Магери] // Легенда подільської філології: Євгенія Гінзбург – педагог, учений, літературознавець. – Хмельницький, 2005. – С. 70–71.

2. Сяйво радості і сутінки печалі: [Про кн. Н. Пукас “Килим долі”] // Легенда подільської філології: Євгенія Гінзбург – педагог, учений, літературознавець. – Хмельницький, 2005. – С. 75–78.

3. Мислення і звучання: Кілька слів про книжку “Рукопис” Івана Іова // Дзвін. – 2000. – №3. – С. 157–158.

Про Є. М. Гінзбург

1. Легенда подільської філології: Євгенія Гінзбург – педагог, учений, літературознавець: Зб. спогадів. – Хмельницький: Пролісок, 2005. – 89 с.

2. Гавришук А.П. Гінзбург Євгенія Мойсеївна // Кам'янець-Подільський державний університет в особах. – Кам'янець-Поділ., 2003. – Т.1. – С. 93–101.

3. Зелена Р. Людина з іменем: Євгенії Гінзбург – 85 // Проскурів. – 1998. – 18 верес.

4. Гавришук А. Учителю, перед ім'ям Твоїм дозволю смиренно стати на коліна // Шалом Алейхем. – 1997. – 18 квіт.

5. Зелена Р. Літ до ста... // Проскурів. – 1993. – 6 жовт.

24 вересня

85 років з дня народження письменника

Миколи Петровича Подоляна

Микола Петрович Подолян народився 24 вересня 1923 року у м. Кам'янці-Подільському в сім'ї службовця.

“Прекрасна вітчизна наша – куди не глянь. Але з-поміж тої любої краси найдорожча – рідна сторона. Та, що купала тебе в любистку і сповивала білоцвітом садів, та, де ти вперше зробив крок по землі, та, що навчила цінувати хліб і поважати старших; та, що відкрила чари юнацького кохання і народила в серці синівську любов до матері – Вітчизни. Таким для мене є наше Поділля”, – писав М. Подолян у нарисі “Уклін вам, подоляни”.

На все життя зберіг Микола Петрович любов до рідного краю з його мальованими горами, що простяглися на обрії, мов караван, і до Кам'янця-Подільського, де народився, і до Вінковоць, де жив з матір'ю-учителькою і де опублікував 1940 року свого першого вірша у районній газеті. Пристрасть до слова привела Миколу в Український комуністичний інститут журналістики. Йому ще не виповнилося і вісімнадцяти, як у складі Харківського батальйону пішов на фронт.

Уже в листопаді 1942 року в боях на Донбасі був тяжко поранений. “Відбило ногу... Повз, як міг...”, – скаже він згодом в одному із віршів про війну.

1945 року Подолян повертається у Вінківці, працює в районній газеті. Через рік став кореспондентом обласної газети “Радянське Поділля”, а згодом її відповідальним секретарем. “На початку 50-х років, – згадував він пізніше, – у нас сформувалась ціла молода плеяда літераторів – М. Логвиненко, Ю. Бейдер, М. Скорський, К. Ровенський, В. Тищенко, І. Кутень. Тоді ми підготували збірник творів. А одного разу сиджу в “Радянському Поділлі” і раптом лягає на стіл конверт від П. Тичини. Читаю: “Дорогий Миколо! Почув я про Вас і хочу

прочитати ваші твори. А, може, Вам чого потрібно, може, папером допомогти?" Така увага розчулила душу юнака.

1954 року у Києві вийшла перша збірка поезії Подоляна "Співає Поділля". Уже в цій першій книжці віршів автор заявив про себе як пост-лірик, що з теплим словом любові звернувся до земляків-хліборобів, оспівуючи їхню працю і душевну красу.

Одна за одною виходять у світ його збірки віршів: "Зацвіли каштани" (1960), "Люблю" (1962), "Чому пахнуть квіти" (1963), "Душа і дума" (1964), "Наснага" (1966), "Зоря-зоряниця" (1971), "Обрії любові" (1973), "Джерела б'ють" (1976), "Утвердження" (1977), "Вірю в молодість" (1979), "Вибране" (1983) та інші.

Поезії перекладено російською, білоруською, узбецькою, німецькою мовами. Багато творів покладено на музику.

Усе своє життя М. Подолян пов'язав із журналістикою. Після посади відповідального секретаря газети "Радянське Поділля" працює відповідальним секретарем і заступником головного редактора журналу "Україна", головним редактором журналу "Соціалістична культура", головним редактором журналу "Україна".

Широко відомий М. Подолян як публіцист. Він багато і щиро писав про село, про хлібодарів, про одвічну працю на землі. Його письмо набуває синівської ніжності, коли він згадує шляхи рідного краю, спів тракторів і жайворів над Південним Бугом, Смотричем чи Случем. Рідна сторона надавала поетичності публіцистиці.

За публіцистичні статті та памфлети, опубліковані в пресі у 1976–1978 роках удостоєний Державної премії УРСР імені Т. Шевченка, а також Республіканської премії імені Я. Галана.

М. Подолян був нагороджений орденами і медалями війни 1-го та 2-го ступенів, "Знаком Пошани" (двома), медалями, Почесною Грамотою та Грамотою Президії Верховної Ради, удостоєний звання "Заслужений працівник культури України".

Анатолій Сваричевський,
лауреат обласної премії імені Т.Г. Шевченка

Література

Твори М.П. Подоляна

1. Вишневий сніговий: Поезії. – К.: Молодь, 1980. – 72 с.
2. Джерела б'ють. – К.: Дніпро, 1976. – 223 с.
3. Зацвіли каштани: Поезії. – К.: Рад. письм., 1960. – 82 с.
4. Люблю: Поезії. – К.: Держлітвидав УРСР, 1962. – 119 с.
5. Підвладний кінь Хмельницькому Богдану: [Вірш] //

Сто поезій ста поетів. – Хмельницький, 1992. – С. 18.

6. Поділля моє: [Пісня] // Рад. Поділля. – 1984. – 24 берез.
7. Моя берізко...; Хвиля б'є в серце...; Кохання вірне не зів'яне: [Вірші] // Рад. жінка. – 1971. – № 12. – С. 17.
8. Подільські дороги: [Вірш] // Вітчизна. – 1964. – № 7. – С. 87.

Про М. П. Подоляна

1. Микола Подолян, поет, публіцист // Письм. Рад. України. – К., 1983. – С. 482.

2. Від газетної сторінки // Сваричевський А. Проскурів літературний: від давнини до сучасності. – Хмельницький, 1998. – С. 105–112.

3. Пилявський С. Талановитий поет і публіцист // Поділ. вісті. – 2003. – 26 верес.

4. Мацько В. Гомонять в акордах почуття // Поділ. вісті. – 1993. – 25 верес.

5. Біба П. Миколі Подоляну – 70 // Літ. Україна. – 1993. – 21 жовт.

6. Сваричевський А. У саяві щедрої любові: До 60-річчя М. Подоляна // Рад. Поділля. – 1983. – 23 верес.

7. Кожухар С. Миколі Подоляну – 60 // Літ. Україна. – 1983. – 29 верес.

Вересень

360 років з часу Пилявецької битви

В історію національно-визвольної війни (1648–1654) українського народу яскравою сторінкою ввійшла битва під Пилявцями (нині с. Пилява Старокостянтинівського району), в якій військо Богдана Хмельницького отримало блискучу перемогу над польською армією.

Битва відбулася в середині *вересня 1648 року*. Гетьман готувався до неї заздалегідь і дуже ретельно. Зосередження і розташування головних сил української армії прикривалися розставленими Б. Хмельницьким авангардними групами козацьких військ, очолених полковниками Максимом Кривоносом, Ганжою і Гирею.

Українська армія значно поступалася перед польською якістю озброєння і кількістю кінноти, однак переважала добірною піхотою, бойовим духом, організацією, командним складом.

За останніми свідченнями дослідників Пилявецька битва відбулася на лівому березі річки Ікви, між сучасними селами Кантівкою і Пилявою. Загальна площа місця битви і таборів становила близько 8×10 км [8].

Богдан Хмельницький розташував своє військо у зручній для бою місцевості, далеко від річки, на рівнині. Укріпив свій табір шістьма рядами возів і земляними валами.

Не встигли навіть розташуватися табором, як воєвода Тишкевич самовільно, без дозволу командування, напав на козацький загін, який охороняв греблю і вибив їх із шансів. Але через півгодини козаки значним підрозділом атакували греблю і повернули її собі. Однак, після декількох атак, поляки захопили греблю і створили плацдарм на правому березі річки.

13 вересня козацька армія з татарськими військами, які прибули напередодні, розпочала наступ відповідно до розробленого Б. Хмельницьким плану. Не витримавши натиску, польські корогви почали безладно відступати через греблю на лівий берег. Козацька артилерія відкрила по них вогонь. Польські

воєначальники посилали на греблю щораз нові частини, але ті під вогнем відкочовувалися назад. Козаки оволоділи греблею і перейшли на лівий берег. Татарська кіннота вийшла на фланги і в тили противника. Дезорганізація в польському війську досягла крайньої межі. Накази командуючих не мали ніякої сили. Паніка охопила польські війська. Почалася нестримна панічна втеча. Першими потай від війська втекли головнокомандуючі, за ними – комісари і начальники корогв. Помітивши втечу командирів, кинулася тікати кіннота. За словами польського історика і поета другої половини XVII ст. Самуеля Твардовського “важко описати ганьбу цієї ночі, коли тисячі знеямлених від страху людей кидали зброю, хапалися за коней і намагалися якнайшвидше залишити небезпечне місце, не дбаючи про своїх поранених і хворих товаришів.”

Здобута блискача перемога, по-перше, засвідчила величезний талант Б. Хмельницького як стратега й гнучкого тактика, по-друге, продемонструвала високі бойові якості української кінноти і, по-третє, вона відкривала шлях для наступу українського війська до західних рубежів етнічно українських земель з метою їх визволення з-під польського панування і возз’єднання в межах національної держави.

Література

Про Пилявецьку битву

1. Антонович В. Коротка історія козаччини. – К.: Україна, 1991. – 158 с.
2. Шевальє П. Історія війни козаків проти Польщі / Пер. з франц. вид. 1663 р. – К., 1993. – 220 с.
Пилявці – С. 10, 14, 88, 106.
3. Пилявецька битва 1648 року в історії України: Матеріали всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 400-річчю від дня народж. Б. Хмельницького. – Стара Синява, 1995. – 184 с.
4. Битва під Пилявцями 1648 року // Мицик Ю., Степанков В. Сполохи козацької звитяги: Нариси. – Д., 1991. – С. 65–148.
5. Дзюбан О. Поділля у визвольній війні українського народу під проводом Б. Хмельницького // Духовні витоки

Поділля: Творці історії краю: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Хмельницький, 1994. – С. 80–82.

6. Бій під Пилявцями // Тис-Крохмалюк Ю. Бої Хмельницького: Військ.-іст. студія. – Мюнхен, 1954. – С. 83–105.

7. Степанков В. Битва під Пилявцями 1648 року // Військо України. – 1996. – № 9–12. – С. 42–47.

8. Виноградська Л.І. Де ж відбулася битва під Пилявцями? / Розмову записав І. Козельський // Провінція. – 2007. – 13 верес.

19 жовтня

**140 років з дня народження відомого українського
драматурга, актора, театрального діяча**

Фадея Вікторовича Рутковського

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. в українській історичній науці відбувається процес пізнання минувшини українського народу та його найяскравіших постатей. Здійснюється наукова реабілітація майже забутих визначних українських діячів другої половини ХІХ–30-х рр. ХХ ст. До цих величних постатей драматичної історії українського народу необхідно віднести українського драматурга, актора-аматора і театрального діяча Фадея Вікторовича Рутковського. Він залишив значний слід у театральному мистецтві України і Росії, однак і досі недостатньо вивчений і майже забутий в рідній Україні. Першим, хто звернув увагу на подільського драматурга і актора-аматора, був знаний подільський літературознавець Юхим Філь. Саме він у праці “Ф.В. Рутковський. (До характеристики літературно-драматичної діяльності)” (1927) вперше висвітлив його життєві шляхи і творчі здобутки, опублікував бібліографію його п’єс та інших драматургічних творів. Пізніше про нього короткі статті-гасла подали “Енциклопедія Українознавства-II” (1973) та біографічний довідник “Мистецтво України” (1997).

Фадей Рутковський народився 19 (31 за ст. ст.) жовтня 1868 р. у м. Нова Ушиця на Поділлі. Виховувався під впливом матері, що рано овдовіла і була розумна, чуйна, привітна й спокійна, дуже любила свого єдиного сина Фадея. Коли йому виповнилось 9 років, вони переїхали до Кам'янця-Подільського, де він у 1877 р. вступив до гімназії. Тихий, спокійний юнак дуже любив читати книжки. Рано захопився акторською діяльністю і, закінчивши 5-й клас гімназії, назавжди залишив шкільну науку і віддав всю свою енергію мистецтву драматургії.

Товариші по сцені згадували Ф. Рутковського як дуже талановитого актора і що з нього вийшов би неабиякий артист, коли б він закінчив акторську школу. Театральна публіка Кам'янця-Подільського вважала його одним із кращих акторів, який, починаючи з 1882 р., грав комічні ролі Голохвастова або Сірка у п'єсі М. Старицького "За двома зайцями". Любов до театру викликала у Ф. Рутковського бажання самому взятись за написання сценаріїв, і вже у 1893 р. він написав свою першу п'єсу "Самоубийця", у якій часто грав роль Пижикова. Вона мала великий успіх по всій Росії. У 1894 р. випускає п'єси "По горячим следам", "Синяя борода", "Прелестная Китти", "Паутина", "Убийство в доме № 37", "Весь дом вверх дном". У 1895 – "Который из всех", в 1897 – "Отомстила", "В погоне за славой", 1901 – "Во имя долга", інсценізував "Майская ночь" М. Гоголя. Майже щорічно, аж до 1901 р., він писав по 2–3 п'єси, які входили до репертуару багатьох театрів тогочасної України і Росії. Одна із головних українськомовних п'єс Ф. Рутковського "Нечиста сила" була написана у 1901 р. Фабулою для неї послужив факт із життя оббивача меблів Трача, що мешкав неподалік від автора в Тринитарському провулку Кам'янця-Подільського. Сам Фадей у цій п'єсі грав комічну роль Будяка або Паляниці.

Ф. Рутковський постійно брав активну участь в аматорських об'єднаннях "Музыкально-драматический кружок" (з 1900) і "Товариство літератури й чистого мистецтва" (з 1910). Враховуючи творчі здобутки Ф. Рутковського, 19 січня 1895 р. його зарахували в дійсні члени "Общества русских драматических писателей и оперных композиторов", яке слідувало за виставами його п'єс в усій Росії, збирало авторський гонорар і

кожних три місяці присилало їх Фадей з розрахунковими листами, за якими досить легко прослідкувати успіх його п'єс на сценах тодішньої Росії. Зазвичай актори-аматори, в т.ч. і Ф. Рутковський, влаштовували свої вистави з благодійною метою і ніяких коштів не отримували. Під час Першої світової війни всі прибутки від вистав поступали в розпорядження "Товариства Червоного Хреста", за що Ф. Рутковський 30 січня 1916 р. одержав персональну подяку від "Головного Управління Російського Товариства Червоного Хреста". Акторська діяльність не давала Ф. Рутковському матеріальних засобів до життя, тому він у 1882–1924 рр. служив у різних установах міста.

Більше 30 років він мешкав у глухому провулку околичної Руської вулиці на березі Смотрича в південній частині Старого міста Кам'янця-Подільського, де в будинку Мулинської винаймав разом із дружиною Софією Андріївною Бугайовою дві малесеньких кімнатки з кухнею. Саме в цій дуже бідній оселі 22 липня 1927 р. й помер автор українських п'єс і актор-аматор Фадей Вікторович Рутковський. Життєві шляхи, суспільна і творча діяльність славного сина Подільської землі ще й досі чекає свого сучасного українського дослідника.

Анатолій Трембіцький,
кандидат історичних наук,
завідувач Хмельницького міського відділу
Центру дослідження історії Поділля
Інституту історії України НАН України

Література

Про Ф.В. Рутковського

1. Філь Ю. Ф.В. Рутковський. (До характеристики літературно-драматичної діяльності) // Записки Кам'янець-Подільських наук при ВУАН т-ва. – Кам'янець на Поділля, 1927. – Т.1. – С. 18–23.

2. Рутковський Фадей // Енциклопедія українознавства – II. – Львів, 1998. – Т. 7. – С. 2680.

3. Рутковський Фадей Вікторович // Мистецтво України. Біогр. довід. за ред. А.В. Кудрицького. – К., 1997. – С. 517.

22 ЖОВТНЯ

90 років з часу відкриття

Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету

Нині Кам'янець-Подільський державний університет – перша вища школа на Поділлі – відмічає свій славний ювілей. Alma Mater була заснована передовою інтелігенцією краю на демократичних засадах у складні часи і відтоді впродовж десятиліть виконує свою благородну місію – сприяє духовному та інтелектуальному розвитку молоді. Свій літопис вища школа розпочала ще на початку минулого століття...

* * *

Під час Першої світової війни Поділля зазнало нищівної руйнації – адже край перебував у прифронтовій смузі. Цвіт інтелігенції Кам'яниччини поглинула мобілізація, війна, деморалізація. Тим дивовижніше, що саме тут, у сивому Кам'янці, за відсутності професури, коштів, українських підручників, відкрився університет.

Що спонукало наших діячів до заснування вищої школи на Поділлі? Адже з Кам'янцем, що мав тоді сорок тисяч мешканців, могли позмагатися більші, модерніші на той час міста України – Вінниця, Катеринослав, Полтава... Ідея ж заснування у Кам'янці університету виникла серед патріотично налаштованої молоді інтелігенції ще десь у 1910 році. Трьох університетів в Україні (Харківський, Київський, Одеський) було недостатньо, до того ж вони були зрусіфіковані... Вважалося, що саме Кам'янець, знаходячись між західним форпостом культури – Львовом, і центром культури Великої України – Києвом, буде найкращим місцем для злиття української нації в одну цивілізацію. Він призначався для Поділля, Галичини, Волині, Бессарабії, а також Буковини.

Після війни, у вирі революції до Кам'янця дійшло розпорядження від Центральної Ради про заснування у містах України філій Київського Народного університету. Українська

громадська діячка, голова кам'янецького повітового самоврядування *Олімпіада Пащенко* та *Олександр Шульмінський* – міський голова, ухопились за цю ідею і запроектували університетську філію для Кам'янця. Залучившись підтримкою трьох думських фракцій міста: української, польської, єврейської (у місті на той час проживало 25 тис. євреїв, у губернії – до 300 тис., понад 5 тис. поляків), українські діячі добились одностайного прийняття постанови.

Для організації університету було обрано першу тимчасову університетську раду, яка негайно виїхала до Києва. На той час влада Центральної Ради змінилась гетьманським режимом. Павло Скоропадський пішов назустріч кам'янчанам. Гетьманським декретом був затверджений і перший ректор.

Ним став *Іван Огієнко* (1882–1970). Цей вчений одним із перших професорів в Україні заговорив про необхідність відродження української мови, а також української автокефальної церкви. За Директорії обирався міністром освіти, виконував обов'язки Головного уповноваженого міністра уряду УНР. Після війни працював викладачем у Варшавському університеті, редагував місячники “Наша культура”, “Рідна мова”. Він здійснив другий переклад Біблії, написав понад тисячу творів з релігійної, історичної, літературної тематики. В історії нашої церкви І. Огієнко відомий як глава Української греко-православної церкви, у Канаді – митрополит Іларіон.

З прибуттям Івана Огієнка до Кам'янця розпочалася безпосередня організація університету. На базі двох міських товариств – церковно-археологічного і любителів природи – було створено історико-філологічний і природно-математичний факультети. А відому духовну семінарію, що славилася здавна, реорганізовано у богословський факультет.

При історико-філологічному факультеті була організована також кафедра єврейської мови і літератури. Цю подію єврейська громада Кам'янця на чолі з рабином Османом зустріла дуже схвально і вирішила зібрати для університету 100 тис. карбованців. Власник електричної станції інженер Вольман безкоштовно електрифікував університет. А кам'янецький знаменитий столяр Пейсатий взявся умеблювати аудиторії.

Не залишилися без уваги і поляки. Для них створювалась польська кафедра. Ця громада підтримала університет сумою 50 тис. карбованців.

Для інформації про організацію університету широкого загалу Поділля і України потрібна була преса. На Кам'янецьчині вона була представлена тільки російськомовними київськими та одеськими газетами. Українських видань не було. Єдиною газетою у місті були “Подольськія Известія”, які редагував Шмаля Фукс. Він погодився безкоштовно надавати сторінки свого часопису університетським справам.

Необхідна була бібліотека. Огієнко вирішив комплектувати її за рахунок пожертвувачів і особисто передав понад п'ять тисяч томів. Редактор Фукс у “Подольських Известіях” вміщував яскраві, на цілу сторінку, оголошення і подяки за даровані книги. Студенти розшукували книги у місті й довколишніх селах...

Разом з невідкладними справами ректор зайнявся підбором професури. На посаду декана історико-філологічного факультету університету він запросив з Києва професора *Леоніда Білецького*. Відомому професору з Катеринослава *Володимиру Біднову* була запропонована вакансія декана богословського факультету. Деканом трохи пізніше утвореного правничого факультету був обраний директор департаменту Міністерства фінансів Української Держави *Харитон Лебідь-Юрчик*. Це його підпис стоїть на українських банкнотах тих часів. До університету були запрошені вчені з Галичини: *І. Крип'якевич*, *В. Кучер*, *Ю. Гірняк* та інші.

Десь за місяць університетська рада визначила дату відкриття університету – 22 жовтня 1918 року. Одночасно почався великий наплив молоді на перший курс трьох факультетів. Багато клопотів завдала сама організація свята відкриття університету. Запрошення розсилались по Кам'янецьчині, Поділля, цілій Україні і через українські посольства за кордоном.

На сході України клубочилися хмари повстання проти режиму Скоропадського: одних – за Українську Народну Республіку, інших – за більшовицький устрій. А в цьому закутку ще було тихо. Всі готувались до урочистого відкриття університету. Прикрашались будинки, пишно оздобився залізничний двірець.

Високо над ним світився великий тризуб з електролампочок. При вході була виставлена громадська варта для зустрічі гостей.

До університету міг вступити кожний, хто хотів учитись, і був підготовлений до вищої науки. Шлях сюди був відкритий. Університет справді був народним. До нього приймалися студентами слухачі інших університетів та восьмикласових гімназій, середніх технічних, семикласових реальних і комерційних шкіл, учительських інститутів, шестикласових духовних семінарій. Ті, що не відповідали цим вимогам, ставали вільними слухачами і проходили курс університетської гімназії. При університеті діяли також курси українознавства, особливо для тих, хто не володів добре українською мовою.

У першому номері університетського журналу “Наше життя” за липень 1920 року (наклад 200 примірників) подається склад Кам’янець-Подільського університету: навчального персоналу – 65 осіб, службовців – 96, студентів – 1401. Із них на факультетах: фізико-математичному – 478, історико-філологічному – 338, правничому – 310, сільськогосподарському – 235, богословському – 40. За національним складом: українців – 1111, євреїв – 211, поляків – 35, росіян – 32, німців – 8, білорусів – 3, вірменів – 1.

Перших кам’янецьких студентів по праву можна назвати людьми особливого складу. Вони були громадськими діячами освітніх установ, політичних організацій, наукових гуртків.

Молодь болісно переживала за трагічний стан зраненої України, з душею і серцем поринала у вир революційних подій, воювала у лавах національної армії. Частина розділила долю Галицької Армії, інші взяли активну участь у румунському спротиві на Хотинщині, боролись у повстанських загонах. Багато студентів безслідно пропали у ході нічних розстрілів Подільської ЧеКа.

На жаль, бурхливі часи не дозволили розвинутися Кам’янець-Подільському університетові, як про те мріяв професор Іван Огієнко. Перед приходом у 1920 році советських військ Сенат університету вирішив, кому добровільно емігрувати, кому залишитись. Назавжди покинули стіни кам’янецької *Alma Mater* Іван Огієнко, Володимир Біднов, Леонід Білецький, *Дмитро Дорошенко*, Харитон Лебідь-Юрчик, *Богдан Іваницький* та багато інших [4].

Університет розпочинав новий етап свого життя. 1920–30-ті і подальші роки – це окремі сторінки в історії університету, який пережив реформи, зазнав якісних змін. З історико-філологічного та фізико-математичного факультетів було організовано Інститут Народної Освіти, факультет сільськогосподарський перетворився у Кам'янець-Подільський сільськогосподарський інститут. Богословський та краєзнавчий факультети були скасовані і т.д.

З проголошенням незалежної Української держави у 90-х роках ХХ ст. університет відродився знову. І нині він, як і колись, щороку зустрічає у своїх привітних стінах викладачів та студентів...

Література

Про Кам'янець-Подільський державний університет

1. Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення / Заг. ред. О.М. Завальнюка. – Кам'янець-Поділ.: Оіюм, 2003. – 408 с.

2. Завальнюк О.М. Українська еліта і творення національної університетської освіти: фундатори і будівничі (1917–1920рр). – Кам'янець-Поділ.: Абетка-НОВА, 2005. – 496 с.

3.Завальнюк О.М., Комарніцький О.Б. Кам'янець-Подільський державний університет (1918–2006): Іст. нарис. – Вид. 4-е, доопр., допов. – Кам'янець-Поділ.: Абетка-НОВА, 2006.

4. Мизик Н., Горбатюк В. За тебе, свята Україно. – Кн.5. – Чернівці–Хмельницький–Торонто, 2006. – С. 14–17.

31 жовтня

70 років обласній філармонії

Яскраву сторінку в літопис культурного життя Подільського краю вписала Хмельницька обласна філармонія. В її творчій біографії понад 65 тисяч різножанрових концертів, сотні гастрольних маршрутів.

31 жовтня 1938 року стало днем народження цього закладу. Нині він готується зустріти свій 70-літній ювілей.

Тоді, у 38-му, в Кам'янці-Подільському було створено концертно-естрадне бюро. Його першим творчим колективом стала “хорова капела, до якої увійшли кращі представники художньої самодіяльності і декілька професійних артистів” (газета “Червоний кордон” від 24.11. 1938 р.), яке разом із солістами Київського ордена Леніна театру опери і балету відкрило перший концертний сезон.

Далі були роки кропіткої праці, а за ними чималі здобутки. Колектив збільшувався, заклад згодом перевели у новий обласний центр Проскурів. З 1945 року це – Кам'янець-Подільська обласна філармонія і естрада обласного відділу у справах мистецтва. В ньому трудилось 34 працівники, в тому числі 28 – представники творчих професій.

У 1954 році Проскурів стає Хмельницьким, Кам'янець-Подільська область – Хмельницькою, а філармонія – Хмельницькою обласною. У її складі – 77 працівників: ансамбль пісні і танцю, творчі бригади та ін.

Нині у філармонії працює понад 170 чоловік, з яких 130 – служителі Мельпомени. Попри всі негаразди сьогодення колектив гідно слідує своєму покликанню: несе культуру в маси, популяризує українське народне мистецтво вдома та за кордоном.

У різні періоди заклад очолювали директори: *Максим Молдованов, Віктор Супрунов*, заслужені працівники культури України *Віктор Пасека* та *Анатолій Гортинчук*, які докладали чимало зусиль, щоб діяльність філармонії була змістовною і професійною.

Відмінна робота колективу відзначена Почесною грамотою УРСР (1988).

Гордістю філармонії є відомий в Україні та за її межами ансамбль пісні і танцю *“Козаки Поділля”* – дипломант XII Всесвітнього фестивалю молоді та студентів (1985, Москва). Створений на базі Кам’янець-Подільської хорової капели, до 1990 року він носив назву “Подільська”.

Його першим керівником був талановитий диригент *Борис Світличний*. Згодом ансамбль очолювали *Костянтин Ровінський*, *Петро Окружко*, *Віктор Цибульник*, *Іван Осауленко*, *Володимир Атаман*, *Герман Датков*; хормейстери *Людмила Коренбліт*, *Георгій Максименко*; балетмейстери *Юрій Кузьменко*, *Андрій Бондарев*, *Олександр Данічкін*, *Олександр Талан*, *Володимир Глушенков*, *Юрій Авдієвський*, *Світлана Чурілова*, *Олександр Король*.

Нині художній керівник і головний диригент ансамблю (уже понад 35 років) – композитор, народний артист України *Микола Балема*. Він разом з головним хормейстером, народним артистом України *Валерієм Ярецьким*, головним балетмейстером *Оленою Єфімчук* завжди у творчому пошуку. В результаті ансамбль має свій особливий мистецький стиль, основна риса якого – вдале і оригінальне поєднання фольклору з різними течіями у сучасній музиці (поп-музика, джаз і т.п.). Безумовно, запорукою успіху колективу є сумлінна творча праця артистів хору, балету, оркестру, їхня майстерність та високий професіоналізм. “Козаки Поділля” радують нас чудовими українськими піснями й танцями, піснями М. Балеми, дотепним гумором, театралізованими вокально-хореграфічними композиціями, тематичними програмами тощо. Його виступи з великим успіхом проходять як в Україні, так і за кордоном: в Росії, Польщі, Греції, Болгарії, Франції, Бельгії, Голландії, Іспанії, Індії.

Популярністю і шаном у подолян користується *камерний оркестр* філармонії, створений у 1992 році. Очолює колектив диригент, заслужений діяч мистецтв України *Сергій Леонов*. Солісткою-вокалісткою оркестру є лауреат Міжнародного конкурсу *Олена Леонова*.

У 1991 році в філармонії встановлено орган. Солістка *органного залу* – *Наталія Молдован*, лауреат обласної премії

імені В. Заремби; солістка-вокалістка – заслужена артистка України, володарка Золотої Патріаршої медалі, лауреат міської премії імені Б. Хмельницького *Марія Ясіновська*. З 1993 року в органному залі щорічно проводяться Міжнародні фестивалі органної та камерної музики, ініціатором та постановником яких є головний режисер філармонії *Іван Рожко*, заслужений діяч мистецтв України, лауреат обласної премії імені Т.Г. Шевченка. Любителі органної музики мають можливість насолоджуватись музичними творами у виконанні кращих органістів України та зарубіжжя.

Активну концертну діяльність провадять *солісти філармонії* – талановиті, професійні митці, які віддано слугують мистецтву. Це:

- вокальний дует “Явір і Яворина”: *Наталія та Степан Тимчишаки*, заслужені артисти України;

- гурт “Гармонія”:

 - *Валентина Щур*, заслужена артистка України;

 - *Валерія Разумова*, лауреат обласної премії імені Т.Г. Шевченка;

- *Сергій Трояновський*, лауреат міжнародного театрального фестивалю;

- вокальний дует *братів Євгена та Владислава Гжегожевських*, лауреатів Республіканських фестивалю та конкурсу;

- дует бандуристок *Надії Харлаєнко і Тетяни Кононенко*.

- *Ігор Завадський*, заслужений артист України, лауреат міжнародних конкурсів акордеоністів, перший український акордеоніст у “Книзі рекордів Гіннеса”;

- *Микола Довгальов*, лауреат II-го фестивалю естрадної пісні “Пісенний вернісаж”, лауреат обласної премії імені В. Заремби;

- *Фатіма Чергіндія*, лауреат міжнародних конкурсів;

- *Віталій Чікіров*, лауреат міжнародного конкурсу;

- *Роландас Врадій*, лауреат міжнародного пісенного фестивалю “Зорепад”.

Краяни пишаються своїми митцями!

Микола Черкаський,
директор Хмельницької обласної філармонії

Література

Про Хмельницьку обласну філармонію

1. Хмельницька обласна філармонія // Слободянюк П. Культура Хмельниччини. – Хмельницький, 1995. – С. 156–161.
2. Горнинчук А. Плекає ростки доброти // Творче Поділля. – Хмельницький, 1993. – С. 202–204.
3. Черкаський М. Обласна філармонія завжди прагнула бути справжнім центром культури / Розмову вів В. Сівач // Проскурів. – 2005. – 18 серп.
4. Слободянюк П. Мандрівка у юність: [До 65-річчя ансамблю “Козаки Поділля”] // Поділ. вісті. – 2004. – 29 жовт.
5. Молдован Н. Працювати, працювати і ... працювати / Розмову вела Т. Навколова // Є! – 2002. – 8–14 квіт. – С. 6.
6. Кульбовський М. Сівач на ниві благодатній: [Про голов. реж. І. Рожка] // Поділ. вісті. – 1996. – 19 берез.
7. Ясіновська М. “Я люблю усе, що є справжнім...” / Розмову вів В. Стандрійчук // Проскурів. – 2006. – 30 берез. – С. 14.

8 листопада

90 років з дня народження письменника

Дмитра Михайловича Прилюка

Народився Дмитро Михайлович Прилюк 8 листопада 1918 року в с. Божиківцях Деражнянського району в багатодітній бідняцькій сім'ї. Мати його, Мотря Йосипівна, лишилася удовою, коли Дмитрику виповнилося лише рік. Крім нього у сім'ї було ще четверо, тож Дмитро змалку наймитував.

Закінчивши Божиковецьку середню школу, Дмитро Прилюк за направленням редакції місцевої газети “За соціалістичну перебудову” та райкому комсомолу у 1937 році поступає до Українського інституту журналістики в Харкові.

По закінченні його у 1941 році редакторів молодіжної газети, як і мільйонам його ровесників, довелося одягти військову форму і стати на захист Вітчизни від фашистських загарбників. Молодший лейтенант Прилюк воював на Південно-Західному та Калінінському фронтах як замполіт роти. Потім – військове училище, і знову – фронт. За участь у Другій світовій війні нагороджений орденом Вітчизняної війни I-го ступеня. Лише по закінченні війни приступив до журналістської роботи. Працював кореспондентом, заступником ректора та редактором полтавської, вінницької та київської обласних газет, редактором газети “Колгоспне село” (нині – “Сільські вісті”).

Його плідна діяльність на творчій ниві відзначена орденом Трудового Червоного Прапора та медалями, серед яких мала Золота медаль Всесоюзної сільськогосподарської виставки

Нариси, статті, фейлетони Д. Прилюка регулярно з’являлися на шпальтах періодичних видань, а з середини 50-х років, коли розпочалася й письменницька творчість, окремими виданнями. Читачі побачили збірки нарисів “Уроки” (1956), “Здорові будьте, люди” (1960), “Село на нашій Україні”, “Шукачі скарбу” (1961); гуморесок та фейлетонів “Дозвольте запевнити!” (1958), “На здоров’ячко!” (1962), “Давні знайомі” (1964); книжки балад у прозі “Одвічне” (1967), збірки оповідань для дітей “Безсмертя батьків” (1970), романів “Де ти, доле?” (1971), “Повноколосья” (1977), повістей “Село, а в ньому люди” (1976), “Земносили” (1979) та ін.

Повість “Ми були молоді” (1980) автор присвятив “світлій пам’яті нескорених земляків-подолян, які назавжди залишаться для мене двадцятирічними”.

Це твір про грізні роки Другої світової війни, зокрема, про підпілля, партизанський рух на Поділлі, у якому брала участь молодь.

За цикл нарисів, надрукованих у газеті “Сільські вісті”, Д. Прилюк був удостоєний Республіканської премії імені Я. Галана (1976).

Д. Прилюк декілька разів приїжджав на рідну Деражнянщину, незважаючи на свою зайнятість. З 1958 року він працював у Київському державному університеті імені Т. Шевченка. Був деканом факультету журналістики, завідувачим кафедрою теорії

і практики преси університету (1965–1982). Мав звання доктора філологічних наук, професора.

22 вересня 1987 року життєвий шлях Д.М. Прилюка закінчився.

На Деражнянщині у школах і бібліотеках проводяться вечори та різні заходи, присвячені життю і творчості славного земляка. У Божиківцях діє бібліотека-музей ім. Д. Прилюка.

Анатолій Сваричевський,
лауреат обласної премії імені Т. Шевченка

Література

Твори Д.М. Прилюка

1. Відгомін: Повісті. – Рад. письм., 1983. – 294 с.
2. Роки неспокійного сонця: Роман. – К.: Рад. письм., 1991. – 238 с.
3. Село, а в ньому люди: Публіц. панорама в новелах і роздумах. – К.: Дніпро, 1985. – 427 с.
4. Ми були молоді: Повість. – К.: Рад. письм., 1980. – 200 с.
5. Теорія і практика журналістської творчості: Проблеми майстерності. – К.: Вища шк., 1983. – 280 с.
6. Балада про Марусю Чурай // Україна. – 1977. – № 47. – С. 14–17.

Про Д.М. Прилюка

1. Дмитро Прилюк, прозаїк // Письм. Рад. України. – К., 1988. – С. 495.
2. Заржицький В. Славний син Подільського краю // Поділ. вісті. – 2003. – 31 жовт.
3. Михайленко А. Сурова доброта учителя // Вісн. Деражнянщини. – 2002. – 9 листоп.
4. Варганий А. “Село моє – життя моє...” // Вісн. Деражнянщини. – 1999. – 31 груд.
5. Федченко П. Таким він був // Літ. Україна. – 1988. – 15 груд.

Листопад – грудень

355 років з часу Жванецької воєнної кампанії

Жванецька облога є центральною подією 1653 року доби Хмельниччини. Саме тоді Богдан Хмельницький був сповнений рішучості завдати Польщі вирішального удару, щоб “уже покласти кінець війні”. Гетьман розпорядився заборонити продаж зброї, коней, боєприпасів росіянам – їх гостро потребувала українська армія, а також переселення мешканців України до Росії. Адже тоді українці тисячами в умовах війни, епідемії, холери і чуми, голоду переселялись на Лівобережну Україну, ближче до московського кордону.

Наприкінці вересня 1653 р. польський король Ян Казимир вирушив з-під Львова (там була головна ставка польських військ) до Кам'янця. Король хотів наступати на Бар, вглиб території України, але в цей час розвідка повідомила, що на допомогу Б. Хмельницькому поспішає кримський хан з ордою.

Тому польське військо (40 тис. чол.) Яна Казимира 4 жовтня стало відходити до м. Жванець на Дністрі (тепер село Кам'янець-Подільського району Хмельницької області). Поляки розташувались на вигідному для оборони місці – під Жванецьким замком між річками Дністер і Жванчик. Табір укріпили валами і ровами, а через Дністер звели міст. Вже тоді відчувалась нестача дров і харчів, за якими прийшлося ходити аж за річку Прут. Б. Хмельницький вирішив уникнути битви, очевидно вважав, що татари можуть зрадити під час бою, як це було під Берестечком 1651 р. Обрав тактику блокування противника, враховуючи, що нестача продовольства, дров, фуражу призведе до голоду. Як виявилось пізніше, така тактика Б. Хмельницького була правильною.

Спочатку Ян Казимир поривався дати генеральний бій, але військові і сенатори його відрадили. Війська поляків стояли під Жванцем і не відважувались на генеральну битву, побоюючись її програти.

Військо Б. Хмельницького нараховувало близько 50 тис. чоловік. Гетьман спочатку стояв у Барі, а хан – у Зінькові,

згодом 20 листопада ставка Б. Хмельницького була перенесена до Гусятина, щоб перекрити шлях можливого відступу поляків у Галичину.

Жванецька облога тривала 2 місяці: *листопад і грудень* 1653 р. Рятуючись від затяжних холодних дощів, а згодом і морозів, Ян Казимир і вищі чини армії перебрались до кам'яних будинків Жванця, а “рядовим жовнірам доводилось, наче кротам, зариватись у землю. Проте й це не рятувало. Від голоду й холоду щоденно вмирало спочатку десятки, а згодом і сотні осіб”. До середини грудня 1653 р. загинуло до 10 тис. вояків і слуг. За таких обставин бойовий запал польських вояків танув, як сніг на сонці. Усі думали, “як з цього місця безпечно і цілими виватися”.

Почали бунтувати жовніри, які бачили невміння керівництва: збирались на постійні наради, однак нічого не могли ухвалити. Відвертий непослух стали виявляти рядові жовніри, які стали покидати табір і рватися додому. Польський гетьман С. Потоцький наказав стріляти по бунтівниках.

У цей час кільце блокади звужується, українсько-кримська армія займає Солобківці, Хребтіїв, Студеницю та інші населені пункти Поділля. Були розгромлені окремі дрібні загони з польського табору, що намагались вирватися з пастки. Так, у першій декаді грудня 1653 р. було розгромлено тисячний загін жовнірів Я. Клодзинського та інші польські роз'їзди біля с. Кудринці за 20 км від Кам'янця.

Повний розгром польської армії під Жванцем був неминучий, як і остаточна перемога повсталого українського народу над польською шляхтою. Але такий результат не влаштовував Кримське ханство, тому за спиною Б. Хмельницького хан розпочав сепаратні таємні переговори з поляками – татари знову стали на шлях зради. Візир Сефер-Казі-ага був підкуплений і одержав 10 тис. талерів і ще 10 тис. талерів для роздачі серед мурз. Саме татари не захотіли воювати проти поляків і примусили Б. Хмельницького укласти перемир'я з поляками у Кам'янці в грудні 1653 р.

Польський король зобов'язувався сплатити контрибуцію ханові Іслан-Гірею III у розмірі 100 тис. злотих і на підставі таємного договору (договір було укладено в усній формі)

дозволив забувати населення протягом 40 днів і брати ясир на Волині.

Після Жванецької кампанії Б. Хмельницький побачив, що потрібно шукати надійної допомоги ззовні, адже для України польська влада навіть не передбачила збереження автономії у складі Речі Посполитої.

Крим погодився на негайну окупацію козацької України польськими військами, повернення туди польських панів. Тому перед Б. Хмельницьким та його соратниками гостро постало питання про відносини з Москвою.

Разом з тим Жванецька облога 1655 р., яка відбувалась на території нашого краю, ще раз засвідчила полководницький талант Великого Гетьмана.

Валерій Кундельський,
*вчитель багатoproфiльного технологiчного лiцею,
осавул Українського козацтва*

Література

Про Жванецьку кампанію

1. Смолій В., Степанков В. Богдан Хмельницький. – К., 2003. – С. 304–312.
2. Мицик Ю.А., Степанков В.С., Стороженко І.С. Сполохи козацької звитяги. – Д., 1991. – С. 58–62.
3. Новий довідник: Історія України. – К., 2005. – С. 206.
4. Довідник з історії України / За заг. ред. І. Підкови і Р. Шуста. – 2-е вид, доопр, допов. – К., 2001. – С. 240.

5 грудня

90 років з дня народження краєзнавця

Степана Дмитровича Бабишина

Степан Дмитрович Бабишин – педагог, доктор педагогічних наук, професор, дослідник Поділля.

Народився 5 грудня 1918 року у селі Нове Поріччя нині Городоцького району Хмельницької області. Учасник Другої світової війни. Навчався у Київському та Львівському педінститутах.

У 50-х – на початку 70-х років минулого століття завідував Хмельницьким обласним відділом народної освіти. Досліджував і популяризував історію освіти, міст і сіл, а також топоніміку Хмельниччини. Автор “Путівника по визначних місцях області: На допомогу юним мандрівникам по рідному краю” (1958), він зазначав: “Даний путівник ставить за мету надати допомогу юним туристам-краєзнавцям у мандрівках по рідному краю, вивченні багатств свого району, області, в ознайомленні з історичними місцями громадянської і Вітчизняної війн, з місцями перебування видатних діячів вітчизняної науки, мистецтва і літератури, археологічними пам’ятками, які виявлені вченими на території нашої області.

З ініціативи С.Д. Бабишина обласний інститут удосконалення вчителів у 50-х роках розробив програму для збирання матеріалів з топоніміки. Школам рекомендувалося використати такі джерела, як розповіді старожилів, давні акти, які зберігаються в Кам’янець-Подільському історичному архіві, матеріали і вивчення місцевої діалектної лексики і народної географічної термінології.

Сотні вчителів, а разом з ними тисячі учнів включились в справжню науково-дослідницьку роботу.

Про досвід цих пошуків С.Д. Бабишин розповів у своїх працях.

З 1965 року С.Д. Бабишин – доцент, професор, завідувач кафедри Івано-Франківського педінституту (1977–1988).

Уклав хрестоматію “Антология педагогической мысли Древней Руси и Русского государства 14–17 вв.” (1985). Опублікував понад 300 праць.

Помер 27 жовтня 1991 року. Похований у рідному селі.

Анатолій Сваричевський,
редактор журналу “Педагогічний вісник”

Література

Праці С.Д. Бабишина

1. Топоніміка в школі: (На матеріалах Хмельниц. обл.) – К.: Рад. шк., 1962. – 123 с.
2. Топоніміка в позакласній роботі з географії. – К.: Рад. шк., 1968. – 93 с.
3. Путівник по визначних місцях області. – Вид. 2-е., доп. – Хмельницький, 1958. – 82 с.
4. Археологические источники о распространении грамотности в Древней Руси. – М.: 1977.
5. Історія школи і педагогічної думки УРСР. – К., 1989 (співавт.)

Про С.Д. Бабишина

1. Воловик В., Мазило З. Бабишин Степан Дмитрович // Енцикл. сучас. України. – К., 2003. – Т. 2. – С. 27.
2. Савчук В., Сушко О. Бабишин Степан Дмитрович // Краєзнавці України. – К.–Кам’янець-Поділ., 2003. – Т. 1. – С. 12.

20 грудня

65 років з дня загибелі Героя Радянського Союзу

Володимира Зельмановича Вайсера

Володимир Вайсер – єдиний Герой Радянського Союзу серед уродженців міста Хмельницького. Це звання йому було присвоєно посмертно – високо оцінено героїзм молодого офіцера, який захищав свою Батьківщину.

Народився Володимир Вайсер у родині проскурівського службовця 17 липня 1921 року. Дитинство пройшло у рідному місті, де закінчив середню школу. Далі була служба в армії.

Та мирні часи обірвала війна. 22 червня 1941 року німецько-фашистські війська перетнули кордон Радянського Союзу. Країна почала мобілізувати свої сили для оборони.

З перших днів війни Володимир на фронті. Він – молодший лейтенант, командир танку III-ї танкової бригади 25-го танкового корпусу 6-ї армії I-го Українського фронту. У 1942 році Вайсера призначили командиром танку 2-го батальйону III-ї танкової бригади.

Радянські війська від оборони почали переходити у наступ, поступово звільняючи міста і села від окупантів. До кінця 1943 року машина Володимира Вайсера відпрацювала 100 мотогодин вище гарантійного строку. Побита, але ще “жива”, вона вірно служила екіпажу. Танкісти жартома називали її “старенькою”, але Володимир тільки посміхався у відповідь: “Нічого, ми на цій машині ще героями будемо”. Слова стали реальністю.

Про це дізнаємось з листа однокласниці Вайсера Ніни до своєї подруги:

“...Ти, мабуть, пам’ятаєш такого чорноокого, чистенького Володю Вайсера. Він ніколи не бився з хлопцями, був скромним, сором’язливим і тихим. Ми тоді часто посміювались над ним...”

...Скоро після закінчення школи його призвали до армії, а через рік почалася війна. Я з ним зустрілася випадково. Дізна-

лася про нього від поранених. (Закінчивши курси медсестер, була на фронті, під Сталінградом, там і почула про Володю)... При зустрічі не впізнала його. Переді мною стояв не хлопчик, а суворий воїн. Тоді він сказав такі слова: «Ось відвоюємо Україну і відпросимось на кілька днів додому, у Проскурів. Зайдемо у нашу школу, посидимо за партами... Як гадаєш?..»

Ми зустрічалися ще не раз, уривками... На душі було тривожно...

Велися жорстокі бої за Дніпром. Володя – молодший лейтенант, командир танку, на рахунку якого немало бойових заслуг – був на передовій.

20 грудня 1943 року розгорівся бій за станцію Чоповичі Житомирської області. Рота, в якій служив Володя, отримала наказ утримати станцію.

Я бачила зі свого медпункту, як Володя із засідки двома пострілами спалив “пантеру”. Але його танк підбили, і він запалав. Володя вискочив з машини, загасив шинеллю вогонь і знову в танк. Влучили у ще одного «тигра» та бронемашину з піхотою. Його танк знову підбили. Володя почав витягувати із вогню поранених товаришів. Я кинулась на допомогу. Коли добралась до місця, він вже переніс всіх до воронки. У самого ж вигляд жахливий: обгоріле обличчя кровить, комбінезон димиться... Я почала снігом посипати його. А він гасив полум'я на танку. «Ти поранений, давай перев'яжу», – до нього. У відповідь ні слова і знову в танк. Машина не діє, але гармата ще ціла. Володя продовжує вести вогонь. Підбив два бронетранспортери. Та ворожий снаряд влучив у танк, його охопило полум'я. Я благала, кричала: «Вилазьте! Вилазьте!» Та хіба можна було почути крізь броню. А тут один із поранених: «Вайсер буде битися до останнього снаряда. Його вже колись витягували з палаючого танка».

Ще мить, і гармата затихла. Ми чекали, що Володя і його товариші вискочать із машини. Не дочекались...

...Увечері, після бою, ми поховали героїв...”

Так закінчився життєвий шлях Володі Вайсера. Йому було всього 22, але яке хоробре серце билось в грудях, яка сила волі і велич духу!

25 серпня 1944 року молодшому лейтенанту Вайсеру присвоїли звання Героя Радянського Союзу. Це найвища з його нагород – ордена Леніна та ордена Вітчизняної війни 1-го ступеня.

Одна з вулиць Хмельницького носить ім'я героя, а на будинку школи № 10, де навчався Володя, встановлена меморіальна дошка.

*За матеріалами
кн. "Пам'ятай Холокост!"*

Література

Про В. Вайсера

1. Герои Советского Союза: Крат. биограф. слов. – М., 1987. – Т. 1. – С. 235–236.
2. Вайсер Владимир Зельманович // Бугай Е.М., Макухин М.Е. Из когорты мужественных. – Л., 1978. – С. 61–63.
3. В горящем танке // Макухин М.Е. Гордость и слава Подолии. – Л., 1985. – С. 50–53.
4. Єсюнін С. Місто Хмельницький: історія, події, факти. – Хмельницький, 2004. – С. 8.
5. Пам'ятай Холокост!: Зб. матеріалів з історії Холокосту / Упоряд. Л. Штівельбанд. – Хмельницький, 2004. – С. 60–62.
6. Ядушливый М. Подвиг танкиста // Шалом Алейхем. – 2001. – нояб.
7. Назаренко Є. Герой з Проскурова // Проскурів. – 2001. – 13 лип. – С. 6.

У 2008 році

195 років з часу початку

повстанського руху на Поділлі під проводом Устима Кармалюка

Історія... Вона крута!

Вся із колюччя, вся – тернина!..

Л. Шерстинюк,

“Чорний вітер”

Миролюбні подоляни, доведені до відчаю чи в часи небезпеки не раз бралися за зброю, боронячи свою волю, гідність, землю, родини...

Тому прикладів в історії немало. Один з них – повстанський рух проти національного і соціального гніту у І половині 19 століття. Понад 20 років (1813–1835) владу краю лихоманило від опришків на чолі з Устимом Кармалюком. Навколо сміливого бунтівника згуртувалися солдати-втікачі, містечкова біднота і так звана загонова шляхта, що була на грані розорення. Скривджені і знедолені, вони виступили проти поміщицької сваволі, кріпосного гніту.

Устим Кармалюк (1787–1835), родом із сім'ї селянина-кріпака, 1812 року за непокору пану був відданий поміщиком Пігловським у солдати. Не бажаючи коритись такій долі, він разом зі свояком (і вірним другом) Данилом Хроном утік з уланського полку, який розміщався у Кам'янці-Подільському, і повернувся у рідні місця.

Зразу ж порахувався з Пігловським, спаливши його гуральню. Ці дії налякали місцевих поміщиків і урядовців. Втікачі були схоплені і покарані.

Та згодом вони знову втекли з-під варті. Переховуючись, згуртували навколо себе інших бідарів для помсти і боротьби. Так почався повстанський рух під проводом Кармалюка. Він охопив Літинський, Летичівський і Ольгопільський повіти. У 1830–1835 роках поширився на все Поділля, суміжні з ним

райони Бессарабії та Київщини. У ньому взяло участь близько 20 тисяч чоловік, було здійснено понад тисячу нападів на поміщицькі маєтки. Кармалюк прагнув підняти велике повстання, та його наміри не здійснились.

Налякані поміщики звернулись за допомогою до уряду. Для боротьби з повстанцями російський уряд у листопаді 1833 року створив Галузинецьку комісію (в с. Галузинці – нині Деражнянського району). Кармелюківців переслідували і карали.

Ватажка повстанців заарештовували чотири рази, засуджували до каторжних робіт і засиляли до Сибіру. Але кожного разу він втівав, повертався на Поділля й знову очолював повстанський рух.

Тоді вдалися до випробуваного методу провокації. Було влаштовано засідку (у с. Шляхові Коричинці – нині Коричинці Деражнянського району), де і розправились з Устимом.

Кілька днів возили тіло вбитого по селах, щоб залякати народ. Поховали Кармалюка у Летичеві.

Після трагічної смерті ватажка селянські виступи не припинились. Палали маєтки, гнобителі зазнавали кари.

Галузинецька комісія вела слідство до 1839 року, притягла до суду 2 700 осіб. Врешті-решт повстання було придушене.

Та події залишились у пам'яті народній, їх увіковічили у піснях і розповідях, зобразили у своїх творах М. Старицький, Марко Вовчок, В. Кучер та інші митці. Т. Шевченко назвав Кармалюка “славним лицарем”. А Костомаров М. висловився так: “Ми зовсім не соромимося ні Павлюків, ні Наливайків, ні Кармалюків, ні Тараненків; навпаки, якщо ці люди з'явилися в дикій формі, – все-таки то були люди, які являли собою (хоч невдало) вираження того, що крилося в народному серці”.

У Летичеві Кармалюку встановлено пам'ятник. На одній з башт у Старій фортеці в Кам'янці-Подільському, де тричі було ув'язнено Кармалюка, встановлено меморіальну дошку з барельєфом. Село Головинці (Літинського повіту Подільської губернії), де народився Устим, нині носить назву Кармалюкове (Жмеринського району Вінницької області).

Література до теми

1. Дячок В.В. Джерела про Устима Кармалюка та опришківство на Поділлі (1813–1835). – К., 2000. – 20 с.
2. Кармелюк (Кармалюк) Устим Якович / Довідник з історії України. – К.: Генеза, 2001. – С. 288.
3. Єсюнін С. Устим Кармелюк: міфи та реалії // Є: Поділля. – 2006. – 27 квіт.
4. Добрянський М. Оборонець поневолених: До 220-ї річниці з дня народження Устима Кармалюка // Поділ. вісті. – 2007. – 13 берез.

125 років з дня народження визначного воєначальника УНР

Петра Федоровича Болбочана

Національно-визвольні змагання українського народу 1917-21 рр. стали однією із найважливіших подій в історії нашої держави. Проте, коли мова заходить про Українську Народну Республіку (УНР) Симона Петлюри, недоброзичливі опоненти Української революції одразу згадують негативні її сторони: перш за все, єврейські погроми; по-друге, як правило, знищення Петлюрою та його оточенням палкого прихильника української державності, визначного воєначальника, полковника армії УНР Петра Болбочана. Доводиться визнати, що беззаперечних аргументів, аби виправдати ці факти, не має.

Для нас, хмельничан, цікавим є те, що обидві трагічні події доби УНР безпосередньо пов'язані з Поділлям та Проскуровом. Якщо, про проскурівський єврейський погром 1919 р. вже багато писалося у місцевій пресі, то події щодо засудження та страти Болбочана залишаються й досі маловідомими.

* * *

Петро Федорович Болбочан народився в 1883 році у с. Гіджеу Хотинського повіту, що на Буковині. Свою військову кар'єру розпочав у 1905, вступивши до Чугуївського піхотного

юнкерського училища. Ще в училищі Болбочан, щонайменше ризикуючи кар'єрою, засвідчив свої симпатії до української національної ідеї, організував гурток для поширення української мови, за що й був попереджений начальником училища про те, що він (начальник) "жодних мазепинських організацій в училищі не потерпить". Першу світову війну у 1914 Болбочан зустрів в ранзі поручника 38-го піхотного Тобольського полку. У 1917 дістав тяжке поранення в груди, після лікування був зарахований на інтендантську посаду 5-го корпусу, який перебував на той час на фронті. У листопаді 1917 Болбочан мав уже ранг підполковника й нагороду за виняткову хоробрість у боях проти німців.

Після проголошення незалежності України Болбочан сформував з добровольців 5-го корпусу Південно-Західного фронту російської армії 1-й Український Республіканський полк і був призначений його командиром. Новопризначений командир мав на меті поширити українізацію на весь корпус. Спершу він сформував старшинський загін, який у боях із червоним військом М. Муравйова на підступах до Києва заслужив бойову славу і щире подяку від Центральної Ради УНР. Згодом цей полк було включено до складу 2-ї Сердюцької дивізії.

У лютому 1918, після залишення Києва під натиском переважаючих більшовицьких сил, Центральна Рада нарешті визнала необхідність створення регулярної армії для захисту держави. Залишки окремих військових частин було вирішено об'єднати в окремих Запорізький загін на чолі з генералом К. Прісовським, заступником якого став полковник Петро Болбочан. Останній був призначений також командиром 2-го куреня цього загону, який незабаром, зайнявши Житомир, розпочав наступ на Київ і 2 березня звільнив столицю. У квітні Болбочан очолив Кримську групу Армії УНР, яка провела вдалий наступ на півдні України та зайняла Джанкой, Сімферополь, Бахчисарай. З кінця квітня 1918 Болбочан командував 2-м Запорізьким полком у складі Запорізького корпусу. У листопаді 1918 полк під командуванням Болбочана одним з перших перейшов на бік Директорії УНР і був основною силою у повстанні проти гетьмана П. Скоропадського. Наступного

місяця Директорія УНР призначила Болбочана командуючим Лівобережною армійською групою, яка протистояла наступу Червоної армії зі сходу. Як підкреслювали сучасники, “полковник Болбочан – найвизначніший отаман української армії того часу...”

Безпідставні звинувачення

Успішний командир, якого поважали і прості солдати, і старшини, викликав заздрість у бездарних воєначальників-кар’єристів, які почали розповсюджувати чутки про антиукраїнські настрої Болбочана. Особливо вони поширилися після вимушеного відступу військ Болбочана з Харкова. Полковника звинуватили у залишенні міста Червоній армії без бою. Ніхто навіть не звернув увагу на безвихідні обставини, в яких опинилася українська армія, і, якби не відхід, то УНР втратила б найкращі військові частини. До того ж, негативне ставлення до себе викликав відвертий і щирий характер Болбочана. Він, не криючись, різко критикував непослідовну, суперечливу політику уряду та його міністрів, чим викликав незадоволення останніх.

Парадоксальний факт: головна військова сила, на яку спиралася Директорія – Запорізький корпус і загін Січових Стрільців, найбільш дисципліновані, національно свідомі й вірні Директорії, а в її особі українській державі війська, були піддані найбільшій критиці й шельмуванню. Не може не викликати подив і те, що до критики та наклепів щодо особи Болбочана прилучився і голова Директорії В. Винниченко, а за ним й Головний отаман С. Петлюра та його оточення. Отож, безпідставно були навішані негативні ярлики на людину, яка захищала і відстоювала інтереси українського народу.

22 січня 1919 року Болбочана усунули від командування Запорізьким корпусом, арештували, та привезли до Києва. Почалося слідство, яке не дало підстав для звинувачення Болбочана. Полковник замість “спокійного вичікування”, усно і письмово гнівно критикує головне командування армії УНР, уряд і самого Петлюру, атестуючи їх як дрібних авантюристів та інтриганів і в ультимативній формі вимагає прискорення розслідування. Це ще більше ускладнило його становище. Представники лівих соціалістичних течій на чолі з В. Винничен-

ком вимагали для Болбочана суворого покарання, вбачаючи у ньому перешкоду на шляху порозуміння із радянською Росією, на бік якої вони схилялися. Перед наступом більшовицьких військ Болбочан без слідства і суду був відправлений у Станіслав (нині Івано-Франківськ), де була тимчасова столиця Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), під нагляд місцевої влади.

Кривава розв'язка

Тим часом справи для української армії розгортаються найгіршим чином. Втративши Київ, Житомир, Вінницю, УНР на початку червня 1919 р. опинилася затиснута більшовицькими військами на незначній території Поділля. Директорія та Уряд перебували у містечку Чорний Острів, єдині боєздатні частини – Запорізький корпус, у Проскуріві, Січові Стрільці у Старокостянтинові.

За таких обставин член Директорії Андрій Макаренко з рідним братом Григорієм умовили Болбочана приїхати до Чорного Острова і зустрітися з Петлюрою, пообіцявши йому свою підтримку. Болбочан дотримав слова і приїхав на зустріч з Петлюрою, після якої полковник повідомив братам Макаренкам, що той зустрів його "чемно і навіть сердечно", але замість направлення на фронт, запропонував поїхати до Італії за полоненими українцями. Це було необхідно для формування нових військових частин. Стало зрозумілим, що Петлюра затягував час у вирішенні справи Болбочана і бажав таким чином відлучити його від активної діяльності в Україні. Болбочан погодився на пропозицію Петлюри і 9 червня поїхав із ставки (станція Чорний Острів) до Проскурова попрощатися з вояками рідного йому Запорізького корпусу. Саме тут він здійснив необачний вчинок, який був розцінений Директорією УНР як спроба державного перевороту. Старшини Запорізького корпусу запропонували йому залишитися при корпусі, і він на це погодився. Присутній при цьому державний військовий інспектор Гавришко (до якого звернулось командування запоріжців) пообіцяв оформити це самочинне призначення.

Самочинне перебрання командування над Запорізьким корпусом Болбочаном внесло переполох у ставку. Петлюра видав розпорядження Дорошенківському полку про негайний

арешт Болбочана, що й було зроблено 10 червня без всякого опору з боку останнього. 12 червня 1919 року над ним відбувся військово-польовий суд, який виніс йому смертний вирок. Петлюра, аби уникнути відповідальності за присуд, виїхав на фронт й не запобіг його виконанню. Вирок на вимогу Ради Міністрів підписав Наказний Отаман, заступник Петлюри Олександр Осецький.

Григорій Макаренко, відчуваючи свою провину у цій справі (бо саме він з братом умовив Болбочана прибути до уряду із Станіслава), зробив спробу призупинити виконання смертного вироку. На його прохання міністр юстиції А. Левицький, прем'єр-міністр Б. Мартос і член Директорії Андрій Макаренко призупинили виконання смертного вироку і призначили нове слідство. Його чомусь було доручено вести колишньому царському урядовцю, українофобу П. Лихопою-Башевському. Після двотижневого допиту Болбочана, він залишив раніше винесений вирок у силі, а сам втік до... денікінців. 28 червня 1919 року неподалік від Кам'янця-Подільського на станції Балин полковника Петра Болбочана розстріляли. Там же, за півкілометра від станції, було поховано його тіло.

* * *

Беручи до уваги свідчення дійових осіб того часу, їх спогади, архівні документи, нині відомо, що полковник Болбочан ні Українській державі, ні її керівникам і командуванню армії не зраджував. Жодних фактів, крім загальних фраз про підозру в намірах заколоту, не відомо. Єдиною його провиною є порушення дисципліни, що виявилось в самовільному перебрані на себе обов'язків командуючого Запорізьким корпусом, хоча це й було вчинено за допомогою державного інспектора. Такий "проступок" Болбочана аж ніяк не міг бути підставою для винесення смертного вироку. Історія діяльності та загибелі Болбочана стала не лише його особистою трагедією. У ній, як у дзеркалі, відбилися всі проблеми державотворчого процесу УНР, непорозуміння між тогочасними урядовцями та політиками.

На сьогодні, нажаль, місце поховання Болбочана не відоме. Знаємо лише, що десь, поблизу станції Балин Дунаєвського району. Проте, зберігся будинок, де він зупинився у Проскуріві перед арештом. Це двоповерховий будинок на вул. Театральній, 36 (колишня – вул. Мільйонна), який був споруджений у 1914 році домовласником Вулем для потреб міського банку (у радянської часи тут був поштамт, а з 1970-х АТС-6). У червні 1919 року будинок займав штаб Запорізької групи. Тут і арештували Болбочана. Ми переконані, подолянам слід вшанувати пам'ять одного з найвизначніших воєначальників УНР Петра Болбочана, та встановити пам'ятні знаки і у Балині, і у обласному центрі.

Сергій Єсюнін

*завідувач відділу новітньої історії
Хмельницького обласного краєзнавчого музею*

Література

Про П.Ф. Болбочана

1. Брицький П. Полковник Болбочан. – Чернівці, 2005.
2. Сідак В., Осташко Т., Вронська Т. Полковник Петро Болбочан: трагедія українського державника. – К., 2004. – С. 261.

100 років з дня народження краєзнавця

Андрія Григоровича Паравійчука

Краєзнавець, бібліограф Поділля, Андрій Григорович Паравійчук у 1928 році закінчив Кам'янець-Подільський сільськогосподарський технікум. Працював у Вінницькому цукротресті (1928–1933), Київському облбратресті (1933–1941), Хмельницькому облплані (1944–1945).

З 1956 року на пенсії, активно займався дослідженням історії, етнографії, мистецтва, бібліографії Поділля. Учасник I–IV Подільських історико-краєзнавчих конференцій. Вже на I-й Подільській історико-краєзнавчій конференції (жовтень, 1965) він виступив з повідомленням “Кам'янець-Подільська художньо-промислова школа і її краєзнавча діяльність”, де стверд-

жував, що “Кам’янець-Подільська художньо-промислова школа майже невідома широкій громадськості. Але вона залишила значний слід в краєзнавстві Поділля, вивченні і популяризації народного мистецтва і побуту краю. Школа заслуговує на те, щоб про неї знала наша громадськість, допитлива молодь”.

Зацікавило науковців і краєзнавців, учителів та учнів наукове повідомлення А.Г. Паравійчука на III-й Подільській історико-краєзнавчій конференції (травень, 1969) “Краєзнавець М.Й. Грейм і перша фотодрукарня у Кам’янці-Подільському”. Автор показує, як М. Грейм пройшов шлях від складача губернської друкарні до визначного краєзнавця і дослідника-нумізмата.

У 1901 році Грейм у власній друкарні випустив під своїм іменем альбом “Виды Каменец-Подольского”. Він був обраний членом 7 наукових товариств.

У 1986 році на наукову конференцію “Проблеми етнографії Поділля” А. Паравійчук разом з краєзнавцем Т. Сис підготував матеріал “Подільський фольклор, топонімія і аномаліка як джерело вивчення історії дружби між українським і вірменським народами” (1986).

Найвагомішою працею А. Паравійчука був “Бібліографічний показчик літератури і публікації з історії Подільського краю (з давніх часів по 1964 р.)” Про неї автор доповів на II-й Подільській історико-краєзнавчій конференції (квітень, 1967) “Бібліографія літератури з історії Поділля”. Зведений бібліографічний показчик має 503 сторінки стандартних машинописних аркушів. Він складається з 12 розділів. Серед них “Археологія Поділля” (326 назв), “Поділля в древньоруські часи” (434 назви), “Боротьба з монголо-татарськими, литовськими і польськими феодалами” (494 назви), “Окремі міста, повіти, округи і області Східного Поділля” (1278 назв) та ін.

Не маючи на той час змоги видати цю фундаментальну працю, краєзнавець передав її на зберігання у Хмельницьку обласну універсальну наукову бібліотеку ім. М. Островського.

А.Г. Паравійчук – автор низки краєзнавчих статей в періодичній пресі.

Помер Андрій Григорович у 1986 році.

Анатолій Сваричевський,
редактор журналу “Педагогічний вісник”

Література

Праці А.Г. Паравійчука

1. Кам'янець-Подільська художньо-промислова школа і її краєзнавча діяльність // Тези доп. Поділ. іст.-краєзн. конф. – Хмельницький, 1965. – С. 110–112.

2. Бібліографія літератури з історії Поділля // Матеріали II-ї Поділ. іст.-краєзн. конф. – Львів, 1968. – С. 100–102.

3. Краєзнавець М.Й. Грейм і перша фотодрукарня у Кам'янці-Подільському // Матеріали III-ї Поділ. іст.-краєзн. конф. – Львів, 1970. – С. 67–69.

4. Паравійчук А., Сис Т. Подільський фольклор, топоніміка і аноматика як джерело вивчення історії дружби між українським і вірменським народами // Проблеми етнографії Поділля: Тези доп. наук. конф. – Кам'янець-Поділ., 1986. – С. 207–208.

5. Цінні експонати: (Про археологічні знахідки на Товтрах у с. Бережанці) // Нове життя. – 1968. – 13 серп.

6. Нове про походи Наливайка // Рад. Поділля. – 1972. – 13 січ.

7. Видатний історик Поділля (Є.Й. Сіцінський) // Укр. іст. журн. – 1968. – № 9. – С. 87–92.

Про А.Г. Паравійчука

1. Паравійчук Андрій Григорович // Краєзнавці про свій край: Списки л-ри. – Хмельницький, 1973. – С. 18–19.

2. Савчук В., Сушко О. Паравійчук Андрій Григорович, бібліограф, краєзнавець // Краєзнавці України. – К.–Кам'янець-Поділ., 2003. – С. 166–167.

75 років років з часу Голокосту 1933 року

Людина, котра не знає свого минулого,
ніколи повно не усвідомить сучасності
й не загляне зірко в майбутнє.

Людина без минулого – безбатченко.

Ю. Смолич

Після нещасливих Визвольних змагань 1917–1920 рр. українського народу за свободу і незалежність Україну розділили між собою чотири держави-завойовники: більшовицька Росія (СРСР), Польща, Румунія та Чехословаччина.

Кам'янець-Подільська область, як і вся Україна по річку Збруч, увійшла до складу Української Соціалістичної Радянської Республіки.

Сталінський окупаційний режим остаточно поховав мрії українців втішатись вільним життям на рідній землі, розтоптавши честь і гідність селянина-хлібороба, інтелігента, робітника. Вивчаючи документи тих страхітливих часів, здригаєшся від душевного болю за страдну долю наших предків, які у XX сторіччі зазнали кілька хвиль репресій. Найстрашніша з них – штучний голодомор (людомор) 1932–1933 років, який досяг піку у 33-му.

Йому передували розкуркулення і насильницька колективізація, які йшли врозріз з менталітетом українського хлібороба-господаря, власника. Український селянин опирався створенню колгоспу, за що й був покараний – смертю, каторгою, голодом.

Тільки у Вінницькій області (зазнавши кілька адміністративно-територіальних перетворень, наш край підпорядковувався з 1932 по 1937 Вінницькій області) в ті роки було винищено або заслано на каторгу понад 20 тис. заможних селян.

На Поділля, як і на всю Україну, насувалася страшна примара голоду. Свідчення цього – сотні тисяч документів у державних архівах: накази, розпорядження, звіти, свідчення очевидців...

Картина була жахливою: “Першими вмирали від голоду чоловіки. Пізніше діти. І останніми жінки... Найжахливіше виглядали малі діти, зі скелетними кінцівками, що звисали з роздутих животів. Голодування стерло з їхніх облич будь-які сліди молодості, обернувши їх на вимучених потвор; лиш в їхніх очах теплилися залишки дитинства. Скрізь ... чоловіки і жінки, що лежали ниць з розпухлими обличчями та животами, з очима, позбавленими будь-якого виразу.” (Р. Конквест “Жнива скорботи”)

Та уряд залишався непоступливим і безжалісним у своїх планах. Голова українського ГПУ Мендель Хатаєвич висловився так про політику центру: “Безжальна боротьба відбувається між селянством і нашим урядом. Це боротьба не на життя, а на смерть. Цей рік був роком перевірки нашої сили та їхньої витривалості. Потрібний був голод, щоб показати їм, хто тут господар. Це коштувало мільйони жертв, але колгоспна система має тут залишитися навіки. Ми виграли війну”.

На жертву страшному Молоху в 30-х роках було віддано більше 7 мільйонів українців (за новішими даними удвічі більше), в тому числі тисячі тисяч подільських працюючих селян-хліборобів (про це наукові дослідження, спогади і т.д.), завдано нищівного удару по генокоду українця-рільника, землеробській еліті, її традиції і духовній культурі.

Штучний голод 1933 року для нас, українців, означає історичну національну катастрофу – Голокост. Пам’ятаймо про це!

*За матеріалами
кн. Н. Мизика, В. Горбатюка “За тебе, свята Україно”*

* * *

Надмогильні хрести,
Надмогильні хрести,
Ніби зведені руки в небо...
Господи, нам прости,
Господи їм прости, –
Тим, що в муках пішли до тебе.
Дай хліба й води,
Вдосталь хліба й води,

Щоб забули страшні наруги.
Боже, не доведи,
Боже, не доведи,
Щоб той мор повторився вдруге.
Надмогильні хрести,
Надмогильні хрести
По всій по моїй Україні,
А під них – за село –
Сім мільйонів лягло,
А під ними – тіла їх тлінні.
Надмогильні хрести,
Надмогильні хрести,
Розмовляють і стогнуть і плачуть.
Господи, захисти
Нам славному праматір козачу.
Землю дай засівать,
Землю дай прикрашать
Словом, ділом своїм, душею,
Бо нам жить не роки,
Бо нам жити віки,
Милуватись й гордитися нею.
Надмогильні хрести,
Надмогильні хрести,
Ніби зведені руки в небо...
Господи, нам прости,
Господи їм прости, –
Тим, що рано пішли до тебе.

*За матеріалами
кн. В. Мацька "Голод на Поділлі"*

Література до теми

1. Маркова С.В. Голодомор 1932–1933 років на Поділлі. – К., 2003. – 116 с.
2. Голод 1932–1933 років на Хмельниччині: причини, наслідки, уроки: (Матеріали республ. наук.-практ. конф. 20 жовт. 1993 р.) – Хмельницький, 1993. – 112 с.

3. Голод на Поділлі: Книга свідчень / Упоряд. В. Мацько. — Кам'янець-Поділ., 1993. — 102 с.

4. Портрет темряви: Свідчення, док. і матеріали у 2-х кн., / Авт-упоряд. П. Яшук. — К.—Нью-Йорк, 1999.

Кн. 1. — 705 с.

Кн. 2. — 611 с.

5. Завальнюк О.М. Документи розповідають: (Сталінський голодомор на Хмельниччині) // Поділля і Волинь у контексті історії українського національного відродження. — Хмельницький, 1995. — С. 310–314.

6. Барва смерті — 33-й: Статті, спогади, фольклор про голодомор / Упоряд. Л. Сердунич. — Хмельницький, 2004. — 66 с.

7. Шульга І.Г. Голод на Поділлі: До 60-річчя голодомору 1933 р. — Вінниця, 1993. — 224 с.

8. Смертю смерть подолали: Голодомор в Україні 1932–1933 / П. Панченко, М. Вівчарик, А. Голуб, М. Журба та ін. — К.: Україна, 2003. — 352 с.

Про голод на Поділлі — С. 77–125.

70 років з часу масової розправи над подолянами за справою

Польської організації військової

Незліченні втрати понесла Хмельниччина у різні роки своєї історії. Війни, голод, репресії періодично змінювали одне одного і незаживаючими ранами залишилися в пам'яті кожного покоління. До цього часу ні один архів, ні одна книга не дала справжніх масштабів непоправних втрат, які зазнав народ України підчас 37–39-х років минулого століття. Вони увійшли в історію, як роки Великого Терору.

1938-й... Проскурів... Саме в нашому місті відбувся так званий процес “групи 29”. Слово “процес” в даному випадку просто умовний термін. Всі, хто проходив по цій справі, обвинувачувались в тому, що належали до контрреволюційної *Польської організації Військової* (ПОВ), яка нібито ставила своїм завданням протидіяти радянській владі та ВКП(б),

використовуючи для цього всі можливі засоби. Які саме – про це – в обвинувачувальних висновках, в яких, зокрема, записано і терористичні акти: підлив Проскурівського механічного заводу, залізничного мосту і залізничних колій, виведення з ладу машинних агрегатів заводу “Червоний партизан”, Проскурівської кондитерської фабрики і підлив цих підприємств у майбутньому. Перелік звинувачень до кожного з підслідних принципово не відрізнявся від наведеного списку обвинувачень.

Машина знищення людей діяла безвідмовно. Після вироку “трійки” настав час його здійснення. З цим довго не зволікали. Все ретельно фіксувалось у довідці, яка підшивалась до справи кожного з так званих учасників ПОВ. Тексти довідки писались, як під копірку.

За участь у так званій ПОВ засуджувалися люди не тільки в Проскурові, але й по всій області. 25 вересня 1938 року розстріляна велика група мешканців Старокостянтинівського району. Аналіз документів з архівів колишнього НКВС свідчить, що більшовицьке керівництво держави спрямувало свою діяльність на поголовне знищення людей польської і української національності. Про це свідчить арешт і розстріл групи людей в кількості 50 осіб з Ярмолинеччини.

На Хмельниччині за участь у нікому невідомій Польській організації військовій були розстріляні тисячі людей, які, до речі, навіть і не знали, що це за організація. Бо її насправді не існувало. Це підтверджує і довідка Центрального Державного особливого архіву СРСР: “В Центральном государственном архиве сведений о существовании ПОВ (Польской организации войсковой) на территории СССР после 1922 года не имеется”.

Тобто звинувачення людей щодо участі в ПОВ було лише приводом для арешту й покарання. Покарання безпідставного... Об’єктивне розслідування їх загибелі ще попереду.

Володимир Дмитрик,
*відповідальний секретар Обласної організації
Національної спілки журналістів України,
лауреат премії імені Б. Хмельницького*

Література до теми

1. Великий терор на Хмельниччині: Іст.-краєзн. зб.: Свідчення та док. / Упоряд.: В.А. Дмитрик, Л.І. Савицький. – Хмельницький, 2007. – С. 47–50.

2. Великий терор на Хмельниччині: Іст.-краєзн. зб.: Свідчення та док. – Вид. 2-е, допов., випр. – Хмельницький, 2004. – С. 12, 47–50, 52, 55.

3. Кузьміна Н.А. Трагедія 30-х рр. ХХ ст. в долях подолян // Місто Хмельницький в контексті історії України: Матеріали наук. конф. – Хмельницький, 2006. – С. 356.

4. Мизик Н., Горбатюк В. За тебе, свята Україно. – Кн.5. – Чернівці, Хмельницький, Торонто, 2006. – С. 68–70.

5. Грех О. Людська доля: Поезії, докум. повість, спогади. – Хмельницький, 2007. – С. 200–203.

Зміст

Знаменні і пам'ятні дати	3
Січень	4
Лютий	7
Березень	9
Квітень	11
Травень	12
Червень	14
Липень	16
Серпень	19
Вересень	22
Жовтень	25
Листопад	28
Грудень	30
 У 2008 році виповнюється	32
 Імена, події, факти... ..	39
 2 січня – 85 років з дня народження поетеси Ольги Олександрівни Стрілець	40
 3 січня – 95 років з дня народження письменника Натана Самійловича Рибак	41
 2 травня – 70 років з дня народження поетеси Олександри Семенівни Ванжули	43
 1 липня – 60 років з дня народження літературознавця, прозаїка, перекладача Людмили Михайлівни Задорожної	46
 29 серпня – 140 років з дня народження письменниці, громадської діячки Людмили Михайлівни Старицької-Черняхівської	48

Серпень – 135 років Шепетівській залізничній лінії (Полонне – Шепетівка – Славута)	50
21 вересня – 95 років з дня народження науковця, педагога Євгенії Мойсеївни Гінзбург	52
24 вересня – 85 років з дня народження письменника Миколи Петровича Подоляна	65
Вересень – 360 років з часу Пилявецької битви	58
19 жовтня – 140 років з дня народження відомого українського драматурга, актора, театрального діяча Фадея Вікторовича Рутковського	60
22 жовтня – 90 років з часу відкриття Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету	63
31 жовтня – 70 років обласній філармонії	68
8 листопада – 90 років з дня народження українського письменника Дмитра Михайловича Прилюка	71
Листопад – грудень – 355 років з часу Жванецької воєнної кампанії	74
5 грудня – 90 років з дня народження краєзнавця Степана Дмитровича Бабишина	77
20 грудня – 65 років з дня загибелі Героя Радянського Союзу Володимира Зельмановича Вайсера	79
У 2008 році	82
195 років з часу початку повстанського руху на Поділлі під проводом Устима Кармалюка	82

125 років з дня народження визначного воєначальника УНР Петра Федоровича Болбочана	84
100 років з дня народження краєзнавця Андрія Григоровича Паравійчука	89
75 років років з часу Голокосту 1933 року	92
70 років з часу масової розправи над подолянами за справою Польської організації військової	95

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Календар

**знаменних і пам'ятних дат Хмельниччини
на 2008 рік**

Відповідальна за випуск:

Синиця Н.М.

Комп'ютерні набір, правка:

Дорош В.Ю.

Редагування, комп'ютерна верстка:

Яворська О.Д.

Підписано до друку 16.11. 2007 р. Формат 30×42/2.

Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Друк різнографією. Тираж 150 пр.

Віддруковано з готового оригінал-макету ППІ Заколотним М.І.

